

“BİR KEZ KENDİ İÇİNDEKİ
İNSANI ANLAMISŞ OLAN
BÜTÜN İNSANLARI ANLAR.”

STEFAN
ZWEIF

BİLMEK DEĞİL
SADECE HAYAL
ETMEK İNSANI
MUTLU KILAR

KEREM KINA

“BİR KEZ KENDİ İÇİNDEKİ
İNSANI ANLAMISŞ OLAN
BÜTÜN İNSANLARI ANLAR.”

STEFAN
ZWEIG

BİLMEK DEĞİL
SADECE HAYAL
ETMEK İNSANI
MUTLU KILAR

KEREM KINA

"BİR KEZ KENDİ İÇİNDEKİ
İNSANI ANLAMISŞ OLAN
BÜTÜN İNSANLARI ANLAR."

STEFAN
ZWEIG

BİLMEK DEĞİL
SADECE HAYAL
ETMEK İNSANI
MUTLU KILAR

KEREM KINA

STEFAN ZWEIG

bilmek değil

sadece hayal

etmek insanı

mutlu kılar

KEREM KINA

DESTEK YAYINLARI: 1419

BİYOĞRAFI: 29

Kerem Kına / Stefan Zweig - Bilmek Değil Sadece Hayal Etmek

İnsanı Mutlu Kılar

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu

Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun

Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergöl

Editör: Özlem Esmergöl

Son Okuma: Devrim Yalkut

Kapak Tasarım: Tuğçe Budak

Sayfa Düzeni: Cansu Poroy

Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Mart 2021 (2.000 Adet)

3.-4. Baskı: Nisan 2021

Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-249-3

© Destek Yayınları

Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul

Tel. (0) 212 252 22 42

Faks: (0) 212 252 22 43

www.destekdukkani.com

info@destekyayinlari.com

facebook.com/DestekYayinevi

twitter.com/destekyayinlari

instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak

Sertifika No. 48625

Maltepe Mahallesi

Hastane Yolu Sokak No. 1/6

Zeytinburnu / İstanbul

“bir kez kendi içindeki
insanı anlamış olan
bütün insanları anlar.”

STEFAN ZWEIG

bilmek değil
sadece hayal
etmek insanı
mutlu kılar

KEREM KINA

“Bütün hayatımı ortaya koyduğum
bu son rulet oyununda siyahı mı
yoksa kırmızıyı mı bulacağımı düşünüyordum!”
– Stefan Zweig

Önsöz

Bir insan nelerin toplamıdır? Hayallerinin, mücadelesinin, dostlarının, hayal kırıklıklarının, yenilgilerinin, aşklarının, zaaflarının, güçlü yönlerinin, talihinin, trajedisinin, yazgısının... En çok da yazgısının... Bu kitapta yazgısının 50 yaşına kadar sunduğu cömert hediyelerle yücelttiği, hassaslaştırdığı, sonra da geriye kalan on senede bir kristal vazoyu yere çarparcasına yok ettiği bir adamın hikâyesini okuyacaksınız. Aynı zamanda onu kendisi yapan dostlarını, hayallerini, hayal kırıklıklarını, yenilgilerini, başarılarını, sanatının köklerini, mücadelesini, varoluşunu, yok oluşunu... Onun hikâyesi sadece bir yazarın hikâyesi değildir, aynı zamanda Avrupa'nın hikâyesidir. O bir hayal kurdu Avrupa'nın birliğine dair, barışa dair. O, bunun gerçekleşmesinin aksine yok olduğunu gördü. Ama hayali ölümünden 51 yıl sonra gerçekleşti. Yaşasaydı bu hayali daha erken gerçekleşir miydi bilinmez ama gerçekleşmesi için önce hayal etmek ve mücadele etmek gerekirdi. O bunu yaptı.

Zweig'in hayatı iki zıtlığı bir arada bulunduruyor. Sanatın insanı duyarlı kılan, hassaslaştıran yapısı ve savaşın insanı duygusuzlaştıran yok eden yıkıcılığı... Zweig, bu iki duruma da uç noktalarda yakalandı. Sanatın insanı insan kılan iklimini Viyana, Paris gibi sanat iklimlerinde teneffüs edip hassas bir kalbe sahip oldu. Sonra da iki dünya savaşıyla bu hassas kalbi paramparça oldu.

Ülkemizde en çok okunan Batılı yazarlardan olan Stefan Zweig'in hayatı pek çok açıdan değerli ve ilham verici. Hiçbir eser onu var eden kişiden bağımsız düşünülemez. Hiçbir sanatçı da kendi yaşamöyküsünden... Sanatçının sanatının köklerini bilmek ve onun hikâyesini okumak, eserlerinde gizli kalmış pek çok kapıyı açmak anlamına gelmektedir. Zweig'i; Freud, Gorki, Rolland, Thomas Mann, Strauss, Rilke, Valery gibi dostlarıyla okumanın, yazgısına tanıklık etmenin, Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı'nı Zweig'in hayatıyla izlemenin sizde bir farkındalık oluşturacağını düşünüyor, onun sanatının size ilham vereceğini umuyorum...

Kerem Kına

Kadıköy, Kasım 2020

Anneme, babama

Ve Umut'a...

“Belli bir hedefi olmayan

her hayat bir hatadır.”

– Stefan Zweig

-I-

32 yıl 8 ay 1 gün...

Sevgiyi, nefreti, iyiliği, kötülüğü, varoluşu, yok oluşu, aydınlığı, karanlığı ve iki dünya savaşı ile Avrupa’nın yok oluşunu görecek olan Stefan Zweig’in gözleri 1881 yılının Kasım’ının 28’inci günü Viyana’da dünyaya açıldı. Doğduğu günden Birinci Dünya Savaşı’na kadar 32 yıl 8 ay 1 gün vardı. Bu 32 yılı içinde barındıran savaşızsızlık dönemi dünyanın savaşlarla çalkalanmadan önceki son huzurlu yıllarıydı.

1000 yıla yakın hüküm süren Habsburg Hanedanı’nın yönettiği Avusturya İmparatorluğu bu dönemde halkına huzurlu bir sakinlik sunuyordu. Asırların getirdiği düzen içinde yaşayan bu ülkenin parası değerliydi. Henüz enflasyon denen şeyin ne olduğunu bilmiyorlardı. Parası değer kaybetmeyen, her tabakadan Avusturya vatandaşı geleceğe güvenle bakıp huzurla birikim yapabiliyordu. Geleceğe yatırım yapmak, geleceğe umutla bakmak demektir. İnsanoğlunun gündelik mutluluğu çoğu zaman geleceğe dair umutlarının olmasına bağlıdır. Bu umut o dönem insanların fazlasıyla vardı.

Bir dönem Avrupa’nın önemli bir bölümüne hâkim olan Avusturya İmparatorluğu pek çok ulusu içinde barındırıyor, uzun yıllar bir arada bulunan bu uluslar birlikte dostça yaşıyordu. Sosyal yaşamda devlet işlerinde herhangi bir ayrım gözetilmiyordu. Kimse ulusundan veya dininden dolayı ayrım görmüyordu.

Dönemin hâkim görüşü liberal idealizm üretiyor, ürettikçe insanlar daha fazla zenginleşiyordu. Bilimsel gelişmeler de insan hayatını kolaylaştırıyordu. Teknik alandaki gelişmeler bu olumlu havayı destekliyordu. Sokakları artık elektrik lambaları aydınlatıyor, bir zamanlar

soylulara özgü pek çok ayrıcalık sıradan insanların evine ulaşıyordu. Uzun çalışma saatleri ve ağır koşullar altında çalışan işçiler daha iyi koşullarda çalışacakları hakları peyderpey de olsa alıyordu.

Stefan Zweig, işte böyle bir dönemde doğmuş, büyümüş, eser verecek olgunluğa erişmişti. Zweig'in sanatını besleyen iklim böyle bir ortamda gelişmişti. Yazgısı ona sanatını geliştirmesi, sanatsal olgunluğa erişmesi için 32 güven ve huzur dolu yıl vermişti. İnsan yazgısını bilemez ama sanki Zweig bilirmişçesine bu 32 yılı mükemmel bir verimlilikle geçirdi. Sanatından başka hiçbir şey düşünmedi.

“Bir kez kendini bulmuş olan kişinin bu yeryüzünde yitirecek bir şeyi yoktur artık. Ve bir kez kendi içindeki insanı anlamış olan bütün insanları anlar.”

– Stefan Zweig

-II-

“Babadan kalma hiçbir onurlandırmayı, payeyi, nişanı ve unvanı kabul etmeyen gizli gurur...”

Varlıklı bir Yahudi burjuvası olan bir ailede dünyaya geldi Zweig. Bunun avantajlarını ömrünün ilk yarısında fazlasıyla gördü, dezavantajlarını da ömrünün ikinci yarısında...

Baba Moritz Zweig, Moravya’nın kırsal kesimlerinden Viyana’ya göç etmiş ve hızla Viyana’nın kültür ortamına uyum sağlamış bir Yahudi’ydi. Çok iyi piyano çalardı. İngilizce ve Fransızca bilirdi. İyi eğitim almıştı.

Moritz Zweig, baba mesleği manifatura işiyle uğraştı hatta bu işi gelişen sanayi devrimi ile ortaya çıkan fırsatları iyi değerlendirerek daha ileri götürdü. Elle üretim yapan atölyelerini gelişen tekniğe uygun şekilde düzenledi. Bu şekilde küçük ama sürekli adımlarla zenginleşti. Hiçbir zaman kazancından fazlasını harcamadı. Servetini çalışkanlık ve tutumlulukla oluşturdu. Ailesi bu tutumuyla zenginliği peyderpey hissedebildi. Moritz ise hayatının sonuna kadar gösterişsiz mütevazı yaşamını sürdürdü. Yaşamı boyunca hiçbir zaman şan şöhret peşinde koşmadı. Kendine verilmek istenen hiçbir paye ve onursal unvanı kabul etmedi. Onun için en büyük paye kimseden bir şey istememiş olmaktı. Bu her ne kadar tevazu gibi görünse de kendi içinde gizli bir gurur içeriyordu. Her baba oğluna bir karakter mirası bırakır. Stefan Zweig da babasından kendine kalan en büyük mirasın bu gizli gurur olduğunu ifade ediyordu. Zira kendisi de yaşamı boyunca hiçbir unvan, paye ve onurlandırmayı kabul etmeyecekti. Kimseden bir şey istemeyecek hatta doğrudan kendisi ile hiçbir ilgisi olmayan –üçüncü kişileri ilgilendiren– isteklerde dahi zorlanacaktı. Bu gizli gurur vatansız kaldığı hayatının son demlerinde vatansızları hor gören o dönem diplomasinin etkisiyle onu haddinden fazla yıpratıyordu.

Babası Zweig’a biri maddi biri manevi olmak üzere iki şey verecekti: Sanatıyla kendi ayakları üzerinde duracak ve sanatından başka hiçbir şeyle

uğraşmayacak kadar maddi konfor, kimseye muhtaç olmadan yaşamak isteyen hiçbir paye ve unvanı kabul etmek istemeyen gizli gurur...

“Söz konusu başkalarının derdi
olunca nasıl da daha zeki,
daha nesnel oluruz.”

– Stefan Zweig

-III-

Anne mirası; çokuluslu, çok lisanlı kültür ve entelektüel kökler...

Stefan Zweig’ın annesi Ida Brettauer, Güney İtalya’da dünyaya gelmişti. Aslen İtalyan değildi. Ailesi çok farklı uluslarla kaynaşmış bir aileydi. Zweig’ın annesinin ailesi babasının ailesine göre daha entelektüel bir yapıdaydı. Ailede hekimler, profesörler, avukatlar, bankerler ağırlıktaydı. Ailenin bu çokuluslu yapısı hem geniş kültür zenginliği hem de pek çok dili konuşabilme yetisini beraberinde getiriyordu. Hatta Stefan Zweig teyzesiyle konuşurken nasıl rahatça dil değiştirdiğini keyifle anlatıyordu. Ailenin çokuluslu yapısı, kültür zenginliği, entelektüel birikimi annesi üzerinde etkili olmuş, böylece Stefan Zweig’ı etkilemişti. Hatta annesi Zweig’ın sanat alanındaki başarısını kendi ailesinden gelen entelektüel köklere bağlamış, “Sen tam bir Brettauer’sın” diyerek bunu dile getirmişti.

Annesi haklı olabilirdi. Çünkü sanatını ve dünyaya bakış açısını onun ailesinin geleneği etkilemiş olabilirdi. Kendini bir dünya vatandaşı olarak görmesinde, tüm milletlerin barış içinde yaşamasını ve Avrupa’nın bir olmasını istemesinde annesinin ailesinin etkisi olduğu söylenebilirdi.

İnsanoğlu çoğu zaman gördüklerinden hareketle hayal kurabilir. Zweig da hayalini kurduğu dünyanın çekirdeğini ailesinde görmüştü. Zweig’ın sanatında, her kültürden insanı ele alan biyografilerinde başarılı olmasında annesinin ailesinden gelen bu çok kültürlü köklerin mutlaka etkisi olmuştu. Bir yazar için hayati öneme sahip olan empati yeteneği ona ailesinden mirastı. “Öteki” onun için bir düşman değil, bir akraba kadar yakındı. Bu empati yeteneği faşizmin hüküm sürdüğü bir dönemde nadir görülen bir cevherdi. Bu cevher savaş karanlığında bir yıldız gibi parlayacaktı.

Zweig’ın hayatında ve sanatında dostluklar çok önem arz etmekteydi. Çok farklı milletten çok farklı alanlardaki bu büyük sanatçılarla dostluğu onun sanatından ayrı bir yeteneğiydi. Dostluk çoğu zaman kendini ifade edebilme, anlama ve ortak şeyleri paylaşmaktır. Bu yeteneğinde de yine ailesinin çok kültürlü ve çok lisanlı yapısı etkiliydi.

“İnsanları yargılamaktan değil,
anlamaya çalışmaktan
zevk alıyorum.”

– Stefan Zweig

-IV-

Sanata ilginin sınıf tanımadığı Viyana...

Avrupa'nın sanata en bağlı şehridir Viyana... Zweig, Viyana'nın sanat alanındaki başarısını askeri alandaki başarısızlığına bağlar. Ona göre askeri alandaki başarısızlık sanat alanında kazanılan üstünlükle giderilmiştir. Sinesinden Mozart, Beethoven, Schubert, Brahms, Johann Strauss gibi dâhileri çıkaran Viyana; aynı zamanda sanatıyla Alman, Slav, Macar, İspanyol, İtalyan, Fransız gibi pek çok milleti bir arada yaşama kültürü ile birbirine bağlıyordu. Bu kadar farklılığı sanat ortamında eritip, uzlaştırıcı havasıyla uluslar üstü bir ortam inşa ediyordu.

Viyana'da yaşamın tadı; kültür, sanat ve zarafetin birleşiminden kaynaklıydı. O dönemde Viyanalıların ilgilendiği şeyler ne dünyada yaşananlar, ne parlamentoda yaşananlar, ne de askeri konulardı. O dönemin insanların gazetedeki ilk baktığı şey tiyatro programlarıydı. Tiyatro bu kadar ön plandaydı. Bir parlamenterin sokakta yürürken tanınmaması pek olası bir şey iken Burg Tiyatrosu oyuncularının sokakta yürürken tanınmaması mümkün değildi. Çünkü tiyatro Viyana için sadece bir sanat etkinliği değildi. Tiyatro, giyiminden tavırlarına, konuşmasından sözcük seçimine kadar pek çok noktada insanların örnek aldığı bir yaşam merkeziydi. Bu etki sadece sıradan insanların üzerinde değildi. Mesela her Viyanalı yazarın en büyük hayali oyununun Saray Tiyatrosu'nda sergilenmesiydi. Viyana'da sanata olan bu inanılmaz ilgi pek çok büyük sanatçıyı buraya çekiyor ve Viyana'yı bir sanat merkezi haline getiriyordu. Zweig, sanata bu kadar ilgi duyan ve değer veren bir ortamda bir Yahudi olarak doğmuştu. Viyana sanatına önemli katkıları bulunan Yahudi burjuvazisi içinde... Yahudi burjuvazisi sadece içlerinden çıkan sanatçılarla değil sanatsever kimlikleriyle de Viyana sanatına katkıda bulunuyordu. Tiyatro ve konser salonlarını doldurup tablolar, kitaplar satın alıyor; sergileri geziyorlardı. Bu çift taraflı destek siyasi, askeri pek çok alanda geri kalan Viyana'yı sanat alanında ilerletiyordu. Zweig'in bu entelektüel enerji içinde doğması, bu teşvik edici ortamda gelişmesi dünya sanat tarihi için önemli bir şanstı.

Viyana'nın sanatsal enerjisi sadece hayattan keyif almayı sağlamıyor sanatın evrensel birleştirici gücü sayesinde pek çok farklı kültürü bir arada tutuyordu. Viyana'da yaşayan farklı kültürler adeta sanat çatısı altında birleşmişti. Sanat önyargı ve tutuculuğun panzehri oluyor, bu haliyle Avrupa'ya örnek bir yaşam sunuyordu. Viyana'nın ilkesi yaşamak ve yaşatmaktı. Viyana'nın bu saltanatı dünyayı ölmek ve öldürmek çılgınlığına sürükleyen dünya savaşlarına kadar sürdü. O dönem yaşayan Viyanalıların en büyük trajedisi de buydu. Güven dolu geleceğe umutla bakan, sanatla hayattan keyif alan, yaşamayı ve yaşatmayı bilen bir dünyadan her türlü vahşetin yaşandığı yarınların kan, gözyaşı ve zulüm getirdiğı bir dünyaya uyanmışlardı. Çoğı uyandığı kâbusun bitimini göremeden kapattı gözlerini... Varlığı gören bu insanların gözlerindeki hayal kırıklığı sanırım o dönemdeki pek çok millettten daha fazlaydı. Sanatla yaşamanın zirvesinden vahşetin gayyalarına düşmüşlerdi.

Zweig'ın gençlik dönemleri işte bu güven ve sanat enerjisiyle dolu Viyana'da geçti. Sanatının ilk adımlarını Avrupa sanatının başkentlerinden birinde attı. Sanatın kalp atışlarının güçlü bir şekilde duyulduğı bu şehirde büyüdü.

“Korku, cezadan daha berbattır,
çünkü ceza bellidir,
ağır veya hafif; bilinmeyene, sınırlandırılmamışa kıyasla ceza,
daha az ürkütür.”

– Stefan Zweig

-V-

Hiçbir şey öğretmeyen okul

Okuldan alınan eğitim ve öğretim insanın kaderinde her zaman önemli bir rol oynamıştır. Çoğu insan için bu böyledir fakat bu gerçek Zweig için geçerli değildir. Zweig'ı Zweig yapan etmenler içinde okuldan aldığı eğitimin etkisi yok denecek kadar azdır. Okul onun için bir beklentidir. Ailesinin ondan tek istediği şeydir... O dönem pek çok varlıklı Yahudi ailesinin evlatlarından beklediği şeydir: Herhangi bir alanda doktor unvanına sahip olmak...

Zweig'ın bu beklentiyi karşılaması için –o dönem pek çok öğrenci gibi– bir dizi zorlukları göğüslemesi gerekiyordu. Hedefin ilk adımlarından biri ilkokuldan sonra okunan 8 yıllık lise eğitimi idi. Yaşlı imparatorluğun yaşlılığıyla uyumlu bir müfredatı vardı. Bu eski müfredat lise döneminde okulda geçen zamanları oldukça sıkıcı hale getiriyordu. Günün en güzel saatlerini alan bu monoton, soğuk ve sıkıcı eğitim sadece bu saatleri almıyor, ödevler özel öğretmenlerle günün diğer saatlerine de hükmediyordu. Ona göre eğitimin bu derece sıkıcı olmasının nedeni artık mekanikleşircesine uygulanan insan unsurundan tamamen soyutlanmış bir şekilde uygulanmasıydı. Her şeyin not üzerinden değerlendirmeye tabi tutulması öğrenci ve öğretmen iletişimini neredeyse eşya ile insan arasındaki münasebet seviyesine çekiyordu. Öğretmene göre öğrenci ödevlerindeki yanlışların bulunacağı, soru sorup bilginin hafızada olup olmadığının tespit edileceği bir nesne gibiydi. Nesne gibiydi çünkü öğrenciler cins isimleriyle biliniyor, özel adları pek kullanılmıyordu. Bir duvar kâğıdı ile iletişim kurmayan öğretmenler öğrencileriyle de iletişim kurmuyordu. Fiziki şartları da pek iyi olmayan okulun Zweig'ın gözünde bir hapishaneden farkı yoktu. Okulda geçen zamanları tam bir kayıp olarak görüyor ve okulun ona pek faydasının olmadığını düşünüyordu. Hatta okulun 50. yıl kutlamalarında konuşma yapması istendiğinde kendi ile çalışmamak için teklifi nazikçe reddedecekti. Zira okulla ilgili bu olumsuz düşüncelerini okulun 50. kuruluş döneminde dile getiremezdi. Okuluna minnettar değildi.

Yaşın ve yaşlıların yüceltildiği, gençliğin ve gençlerin küçümsendiği yaşlılar imparatorluğuydu Habsburg İmparatorluğu. Bu yaşa dayalı hiyerarşi hem toplumda hem de kurumlarda kendini hissettiriyordu. Özellikle okullar bu hiyerarşinin yerleşmesinde etkin bir rol oynuyordu. Bir genç toplumda kabul görmek için ya yılların geçmesini beklemek ya da yaşlı görünmek için çaba göstermek zorundaydı. Bu psikolojik baskı o dönem gençlerinde iki şekilde tezahür ediyordu: Bu baskıyı kırıp kendi yolunda yürümek veya bu baskıya yenilip aşağılık kompleksi içinde ömür sürmek...

Aslında Zweig ve arkadaşlarının 14 yaşına kadar bu sıkıcı okul ortamıyla bir problemleri yoktu. Ta ki çok fazla okumayan öğretmenlerinden daha fazla şey bildiklerinin farkına varana kadar... Bu farkındalık, okulun bir zaman kaybindan başka bir şey olmadığını onların yüzüne vurduğu zamana kadar... Bunu bilmek okulu çekilmez bir zorunluluk haline getirmişti...

Okul ne kadar sıkıcı ve verimsizse okul dışındaki Viyana da o kadar zengin bir ortama sahipti. Müzeleri, tiyatroları, kitabevleri, üniversitesi ve müziğiyle zengin Viyana ortamı... Avrupa sanatına bu denli katkıda bulunmuş bir şehirde olmak, algıları köretilmemiş gençler için mükemmel bir ortamdı. Zweig'in bir şansı da sanata ilgi duyan bir arkadaş grubu içinde olmasıydı. Çünkü gençler arasında sanata ilgi duyan bir topluluk içinde bulunmak çok rastlanan bir şey değildi. Zweig da bu şansı tüm hayatını belirleyen önemli etkenlerden biri olarak görmekteydi. Okul saatlerinde bir yay gibi gerilen bu gençler okul dışına bir ok gibi fırlıyor, sanatsız geçen saatlerin telafisini Viyana'nın kültür ikliminde soluyordu.

“Savaşacağım tek şey
içimdeki diğer bendi...”

– Stefan Zweig

-VI-

Bir okuldan daha eğitici Viyana kafeleri

Gençlik, aşırılık çağıdır. İnsan bu dönemde hiçbir işte ölçülü davranamaz. Sevdiği her şeyi tutkuyla yapar, tıpkı Zweig ve arkadaşlarının sanat ortamını sonuna kadar teneffüs etmeleri gibi... Okul sonraları Zweig ve arkadaşlarının sanat soludukları ortamlar Viyana kafeleriydi.

Ucuz, her insana açık, bir fincan kahve ile uzun zaman geçirilebilen Viyana kafeleri bir liseden daha eğitici ve ufuk açıcıydı. İyi bir Viyana kafesinde ülke gazetelerinin yanında İngiliz, İtalyan, Amerikan gazeteleri bulunurdu. Bunun yanı sıra dünyanın önde gelen sanat ve edebiyat dergileri kafe raflarında yer alırdı. Zweig ve arkadaşları bu ortamda dünya gündemini takip ediyordu, daha çok da sanat ve edebiyat gündemini takip ediyor ve tartışıyorlardı. Bu tartışmalar sanat ve edebiyat gündemini 20 farklı gözle takip etmeleri anlamına geliyordu. Okuldaki öğretmenleri, yüzyıllar öncesinden kalmış sanat öğretilerini dayatırken Zweig ve arkadaşları dönemin en güncel sanat akımlarını ve gelişmelerini takip ediyordu.

Dünyada toplamda 200-300 adet basılan ve Viyana'ya en çok 3-4 tanesi ulaşan eserleri bile büyük ilgi ile takip ediyorlardı. Zweig'in içinde bulunduğu bu öğrenci grubu toplumun neredeyse 10 yıl önünde bulunuyordu. Edebiyat dünyasında parlayan pek çok dâhiyi toplumdan çok daha önce biliyorlardı. Paul Valery ile Zweig arasında geçen olay, bu durumun en güzel örneğiydi. Bir gün Stefan Zweig arkadaşı Paul Valery'ye bir sohbet esnasında eserlerini 30 yıldır takip ettiğini söyledi. Bunun abartılı bir övgü olduğunu düşünen Paul Valery eserlerinin ilk kez 1916 yılında basıldığını ifade etti. Valery, Viyana'daki sanat ortamından habersizdi. Zweig, 1898'de okuduğu ilk şiirlerin bulunduğu edebiyat dergisini rengine, düzenine kadar tarif edince Valery şaşkınlıkla şöyle dedi: "O dergiyi Paris'te bile kimse tanımazdı. Siz Viyana'da o dergiye nasıl ulaştınız?" İşte Zweig lise çağındayken bile böyle bir ortamın içindeydi.

“Bilmek değil sadece hayal etmek

insanı mutlu kılar...”

– Stefan Zweig

-VII-

Yaşa dayalı üstünlüğü yıkan genç öncüler

Toplumun insana dayattığı çemberleri kırmak her zaman zordur, çoğu zaman ise neredeyse imkânsızdır. Toplumun ördüğü duvarların biri tarafından delindiğini görülene kadar bu duvarlar sapasağlam kalır ve kimse yıkılabileceğinden şüphe duymaz.

Avusturya toplumuna sinmiş “yaşa dayalı üstünlük” o dönemin sanatına da yansımıştı. Gençlik bir nevi küçümseme sebebiydi ancak Zweig’in gençliğine denk gelen dönemde bu inancı sarsıcı pek çok hadise gerçekleşmişti. Gerhart Hauptmann 30 yaşında kendini Alman tiyatrosuna kabul ettirmiş, Rainer Maria Rilke, Stefan George 20’li yaşlarında ün kazanmışlardı. Kendilerini “Genç Viyanalılar” olarak tarif eden Hermann Bahr, Arthur Schnitzler, Richard Beer-Hofmann, Peter Altenberg Avusturya sanatını önemli bir noktaya taşımışlardı. Bu dönem gençlerinin bu başarısı Zweig’a büyük bir cesaret veriyordu. Nitekim kendini ispatlaması için “yaşlanmayı” beklemesi gerekmiyordu. Zweig’ı yaşlanma prangalarından kurtaran ana kahraman bu kişiler değildi. O kişi gençliğin büyük mucizelerinden olan Hugo von Hofmannsthal’dı. Hugo von Hofmannsthal’la yaşıt olan bu gençler, onun kusursuz edebi mükemmelliği karşısında sadece büyülenmiyor aynı zamanda bu büyüleyici başarıdan güç alıyordu. Çünkü o, onların gözünde yaşlılık duvarını yıkan bir kahramandı. Hatta gençliğin gücünü genç yaşında dünya hükümrانlığına çeviren bir Napolyon gibiydi. Genç sanat tutkunları, hayallerini kurduğu şeyin karşılarında kanlı canlı bulunmasından dolayı hayallerini daha bir gerçekleştirebilir görüyordu. Bu motivasyonla her genç Viyana’nın sanatsal üretiminde kendine yer bulmak için kendisinde yetenek arıyordu. Kimi Burg Tiyatrosu’ndaki oyuncuların diksiyonunu taklit ederken kimi oyunculuk dersleri alıp teneffüs aralarında klasiklerden parçalar canlandırıyor, kimi de müzik veya resim dersleri alarak bu sanatsal kompozisyonda yerini almak istiyordu. Bu çabalar meyvesini özellikle edebiyat alanında veriyor, Zweig ve arkadaşları çoğu dergide yazıyordu. Öğretmenleri onların okuldaki sınavlarında yazım ve noktalama hatalarını kırmızı kalemle çizmekle meşgulken bu gençler ürettikleriyle Viyana sanatına katkıda bulunuyordu. Gençliğin her şeyi uçlarda yaşamasına neden

olan enerjisi Zweig ve arkadaşlarını sanata hastalık derecesinde tutkun olmaya götürüyordu. Her genç erkek için gayet normal olan genç kızlarla gezmek, boksla veya futbolla ilgilenmek onlar için tam bir zaman kaybıydı. Bütün harçlıklarını kitaba, konsere ve tiyatroya harcayan bu gençler yoğun okul ve okul sonrası özel derslerden kalan sınırlı zamanlarını okumaya ayırıyor, okumaya daha çok zaman ayırmak için uykularından fedakârlıkta bulunuyordu.

İnsan inanabildiği kadar yapar ve yapacaklarının sınırı inandıkları kadardır. Onların inançlarının ufuk çizgisi Hugo von Hofmannsthal'ın varlığıydı.

“Sonunda yalnızdım ve
artık asla yalnız olmayacaktım!”

– Stefan Zweig

-VIII-

Üniversite yılları: “Hayatının en mutlu 3 yılı...”

Hayatta pek az insana nasip olan şanslardan biridir ne yapacağına erken yaşlarda karar vermiş olmak... Hele ki ne yapacağınıza gençliğinizin ilk yıllarında karar verdi iseniz ve doğruluğundan şüpheniz yoksa iki şey sizi kararınızda uç noktaya taşıyabilir: Gençlik enerjisi ve hayatın diğer dönemlerinde bulunmayacak kadar boş zaman... Zweig bunların hepsine sahipti.

1899 yılında bitti Zweig’in nefret ettiği lise yılları... Okulun verimsiz, enerji tüketen yılları bitmişti. Artık daha özgür olabileceği üniversite hayatı başlamıştı. Tüm enerjisini sanatına yani edebiyat çalışmalarına vereceği bir dönem...

Zweig’in döneminde üniversiteli olmak bazı ayrıcalıkları beraberinde getirmekteydi. Bunun nedeni ise ortaçağa dayanmaktaydı. Bilimin geçer akçe olmadığı bu çağda üniversiteler, eğitimi cazip kılabilmek için üniversite öğrencilerine bazı ayrıcalıklar veriyordu. Mesela öğrenciler özel mahkemelerde yargılanıyor, resmi yetkililerce aranmıyor, rahatsız edilemiyordu. Düelloda bile kendine denk biri olması gerekiyor, üniversiteli sınıfına denk bir görevi yoksa düelloya layık görülüyordu. Düello kazanmak hatta yüzde bir kılıç yarası bulundurmak bir üniversiteli için gurur vesilesiydi. Bu ironik üniversite ortamında ailesi Stefan Zweig’ı hangi fakülteyi seçeceği konusunda özgür bırakmıştı. Zira ailesinin önemseydiği tek bir şey vardı, o da bir doktora unvanıydı. Bu unvanın hangi fakülteden alındığının bir önemi yoktu. Aslında bunun edebiyat çalışmalarına çok engel olmaması dışında Zweig için de bir önemi yoktu. Çünkü ona göre iyi kitapları okumak iyi üniversitelerden eğitim almaktan daha iyiydi. Bir sahafın bir profesörden, bir sarrafın bir sanat tarihçisinden daha bilgili olabileceğini defalarca görmüştü. Üniversitelerin sıradan insanlar için yararlı, üretken insanlar için zararlı olduğunu düşünüyordu. Yeryüzünün en üretken insanlarından olan Leonardo da Vinci’nin üniversite eğitimi almamış olması bir nevi onu doğruluyordu. Üniversite eğitime bu şekilde bakan Zweig’in fakülte seçiminde tek bir kriteri vardı: Onu en az zorlayacak, edebiyat çalışmalarına en az engel olacak fakülteyi seçmek. Bu

düşünmeden hareketle konu açısından en sınırlı konuya sahip, devam zorunluluğunun diğer fakültelere göre daha esnek olduğu felsefeyi seçti. Fakülte ondan dört sene sonunda bir doktora tezi ve sorumlu olduğu sınavları geçmesini bekliyordu. Stefan Zweig şöyle bir plan yaptı: Üniversitenin ilk üç yılında derslerle hiç ilgilenmeyecek, derslere hiç zaman ayırmayacak, tüm vaktini edebiyat çalışmalarına ayıracaktı. Son sene ise gece gündüz çalışıp bütün sorumlu olduğu dersleri geçip normal zamanda üniversiteyi tamamlayacaktı. Böylece hem edebiyat çalışmalarına üç sene gibi önemli bir zaman ayıracaktı hem de ailesine karşı sorumluluğunu yerine getirmiş olacaktı. Böyle bir seçim ancak ne yapacağını net bir şekilde bilen kişilerin verebileceği güçlü bir karardı.

Stefan Zweig, günün 24 saatini kendine ayırdığı, özgürce ve sorumluluklardan uzak yaşadığı ilk 3 üniversite yılını hayatının en mutlu zamanları olarak addediyor. 19 yaşındaki bir genç için bu rahat zaman dilimi çok harika bir armağandır. Sorumluluklardan uzak Zweig, gençlik enerjisiyle bu zamanları oldukça zengin bir şekilde değerlendirmiştir.

“İnsanlar arasına karışmamı
engelleyen kişisel nedenlerim var.”

– Stefan Zweig

-IX-

Bir daha basılmayacak olan ilk güven nişanesi:

Gümüş Teller

İnsanoğlunun yapmakta en zorlandığı şeylerden biridir kendini kıstasa vurmak, asıl yerini bilmek... Kendi sesinin rengini tanıması bir ömür sürebilir, bazen ömür bile yetmeyebilir. Çünkü soyut olan bu durum elle tutulur gözle görünür olmadığı için çoğu zaman somut olay ve durumlarla biraz belirginleşir. Bir asker rütbe aldığında, bir yazar adayı okurundan teveccüh gördüğünde, bir öğrenci sınavda başarı kazandığında bu soyutluktan oluşan sis perdesi biraz dağılır. Onun için hayatında böyle somut başarı işaretlerine ulaşanlar biraz daha kendine güvenir. Eğer bu işaret hayatın erken dönemlerinde gelmişse o insan kendinde daha büyük işler yapma gücünü bulabilir.

Zweig üniversiteye başladığı ve edebiyata ayırdığı zaman diliminde ilk iş olarak şiirlerini topladı. Topladığı bu şiirleri arkadaşlarının ısrarıyla Alman şiirinin en önemli şairlerinin şiirlerini kitaplaştırmış olan Schuster&Löffler Yayınevi'ne gönderdi. Kendini doğuştan gelen özelliklerinden dolayı özgüvensiz addeden Zweig için bu beyhude bir girişimdi. Bu girişimden hiçbir sonuç çıkmayacağından emindi ama öyle olmadı. Ve mucize gerçekleşti. Bir gün bu ünlü yayınevine ait antetli bir zarf geldi. Heyecandan eli ayağına dolanmıştı. Yayınevi kitabı basma kararı almıştı hatta kitabın yayın hakkını almak istiyordu. Kitap basıldıktan sonra Stefan Zweig'ın mutluluğu kısa bir süre sürdü. Çünkü ilk kitabı Gümüş Teller'den memnun değildi. Kitabı bir daha bastırmama kararı aldı hatta toplu şiirler kitabına bu şiirleri almadı. Bu şiirleri bastırmamasının nedeni şiirlerin bir yaşanmışlıktan çok dil tutkusuyla yazılmış olmasıydı. Yani biçim ve sözdizimi mükemmel olan bu şiirler köksüz güzel bir ağaç gibiydi. Derinliklerinde yaşamının kökleri yoktu. Bu kitap boşa yazılmamıştı hatta çok önemli bir işlevi vardı. Zweig'ın doğuştan olduğunu söylediği özgüven eksikliğini gidermiş, onu yazmaya teşvik etmişti. Kendine güveni olmayan bir insan için en iddialı işlerden biridir yazmak. Eğer bu kitap beklediği etkiyi görmeseydi belki yazmaya devam etmeyebilirdi. Yazıları eleştirmenlerden olumlu yorumlar aldıkça kendine olan güveni ve yazmaya

olan tutkusu artıyordu. Bu kitabın oluşturduğu olumlu etki sayesinde sürekli yazdı: şiirler, novellalar, denemeler...

Gümüş Teller, her ne kadar yaşanmışlığa dayanmadığı için bir daha basılmasa da, bütün şiirlerini topladığı eserde yer almasa da Zweig için bir basamak oldu. Edebiyat dünyasının sırlı kapısını açmış oldu. Bu eser dünya edebiyatına büyük bir yazar kazandırmıştı.

“İnsan susarak da yalan söyleyebilir.”

– Stefan Zweig

-X-

İkinci zafer

İlk zaferini kazanmış her mağrur komutanda bulunan bir korkudur: “Acaba?” Acaba bu başarı şans eseri mi? Acaba bir saman alevi gibi geçici mi? Acaba bir yanılsamanın sonucu mu? Bu acabalar ilk başarının etrafını bir sis gibi örter. Ta ki başarı ikinci bir başarıyla pekişene kadar... İkinci zaferle acabalardan oluşan tüm sis dağılır.

Zweig’ın ilk başarısının etrafındaki sisi dağıtan ikinci zaferdi Neue Freie Presse... Viyana’nın yüksek tirajlı yayın organı olan bu gazete, kendini kanıtlamış her yazarın sayfalarında yer almak istediği bir gazeteydi. Zweig, ilk başarısından aldığı güven ve arkadaşlarından aldığı destekle yazdığı bir düzyazıyı gazeteye götürdü. Pek çok yazarın ancak yıllar sonra yazabildiği bu gazeteye bu kadar genç yaşta yazı götürme cesaretini kendisinde bulmasını yıllar sonra şaşkınlıkla hatırlıyor Zweig. O dönem gazetenin kültür sanat yayın editörü Siyonizm’in kurucusu Teodor Herzl’di. Yazıyı sunduğunda Herzl, Stefan Zweig’ı şiirlerinden tanıdığını belirtti ve getirdiği yazıyı hemen okumaya başladı. Okuyup bitirdikten sonra yazının kabul edildiğini söyledi. Bu bir Viyanalı için çok büyük bir payeydi. Zweig daha 19 yaşında seçkin bir konuma erişmişti. Teodor Herzl, sadece yazıyı yayımlamakla kalmamış; gelecek vaat eden genç yeteneklerle ilgili yazısında ilk sırayı Stefan Zweig’a ayırmıştı.

Neue Freie Presse’te yazılarının yer bulması Stefan Zweig’a kendisini ailesine ispatlama imkânı verdi. Edebiyatla çok ilgili olmayan anne ve babasının Zweig’ın daha önceki başarıları hakkında bir fikri yoktu ama Neue Freie Presse’te yazmak her Viyanalı için gurur verici bir şeydi ve Zweig’ın bu başarısı ile gurur duyuyorlardı. Çünkü bir Viyanalı için Neue Freie Presse’te yazan biri otorite kabul ediliyordu. Artık anne ve babası her sabah gazeteyi heyecanla açıyordu. Çünkü lisede pek başarılı olamayan, hayli düzensiz oğulları 19 yaşında olmasına rağmen Viyana’nın en ünlü gazetesinde yazıyordu. Böylece Zweig, ömrünün üçte biri bitmeden önemli başarı elde etmiş, başarısının etrafındaki sisi dağıtmıştı. Bu başarı en çok da kendine kendini ispatlama fırsatı vermişti çünkü doğuştan gelen

güvensizliğini ancak böyle şüphe götürmez bir başarıyla giderebilirdi.
Yazgısı ona “Yaz!” diyordu adeta...

“Artık insanları daha çok bana
iyi gelip gelmedikleriyle
değerlendiriyorum.

Onlarla birlikte olduğumda
kendimi daha iyi hissedip
hissetmediğimi soruyorum kendime.”

– Stefan Zweig

-XI-

Hayatın öteki renklerine tanık olmak: Berlin

Neue Freie Presse’te yazılarının daha sık yayımlanmaya başlamasıyla Zweig daha çok tanınır hale geldi. Bu onun için kendi ifadesiyle “ünlü ve saygın biri olma tehlikesi” idi. Pek çok insan için bu ünlü ve saygın biri olma durumu yaşamın tek gayesi iken Zweig bu ilgiden kaçarcasına uzaklaştı. Eğitimine Berlin’de devam etmeye karar verdi. Çünkü Viyana’daki tanınırlık onu sıkıyor, özgürlüğünü kısıtlıyordu. Berlin’e gitmesinin en önemli nedeni buydu. Diğer nedenler ise Zweig’in Yahudi burjuvazisi içinde büyümesi sebebiyle sadece saygın insanlardan oluşan çevresinden sıkılması, hayatın diğer yönlerini de görmek istemesi, bağımsız ve kontrolsüz bir yaşam sürmek istediği. Bu şekilde dar bir çevreden çıkıp hayatın tüm yönlerini görebilecekti. Güvenli burjuva ortamından uzakta kendi ayaklarının üzerinde durabilecekti.

Zweig’in geldiği dönem Berlin için ilginç bir dönemdi. Prusya Krallığı’nın başkenti olduğu 1871 yılına kadar küçük ve mütevazı bir kent olan Berlin, krallığın taşınması ile birlikte hızlı bir yükselişe geçmişti. Bu hızlı değişim pek çok zengini bu şehre çekmiş, bu da kültür sanat ortamına yansımıştı. Sanat ve kültür ortamındaki gelişmeden dolayı Zweig gibi pek çok genç Berlin’e akın ediyordu. Viyana eskinin, Berlin yeninin temsilcisiydi. Viyana’da istediği başarıyı kazanmak için 20 yıl beklemesi gereken bir sanatçı Berlin’de bunu iki yılda gerçekleştirebiliyordu. Ve Zweig zaten daha Viyana’dayken Berlin’in öncü dergisi Moderne’de yazıyordu.

Zweig’in ilk Berlin günleri hayal kırıklığı ile doluydu. Çünkü zengin, müsrif, rahat, hayatın tüm keyfini cömertçe yaşayan Viyana’dan Alman tutumluluğuna, titizliğine, katı düzen anlayışına geçmek pek kolay olmamıştı. Ama insan her şeye alışıyor. O da alıştı bu garip tutumluluk ve disiplin anlayışına. Aslında Zweig Berlin’de Henry Murger’in La Bohem romanını yaşamak istiyordu. Çünkü Zweig, o romandaki karışık, gelişigüzel bir araya gelmiş çevreyi arıyordu. Her türden insanı bağrında barındıran Berlin’de bunu bulması uzun sürmedi. Bu çevreyi Die Kommenden’de buldu. Die Kommenden, genç şair Ludwig Jacoboski’nin genç yaşta ölmeden hemen önce kurduğu bir dernekti. Dernek Nullendorf

Meydanı'ndaki bir kafenin birinci katında toplanırdı. Bu toplantılarda tam da Zweig'in istediği inanılmaz çeşitlilikte bir ortam vardı: Gazeteciler, mimarlar, şairler, züppeler, kendilerini sanatçı veya heykeltıraş olarak tanıtan kızlar, Almancalarını ilerletmek isteyen Rus öğrenciler, Bavyeralılar, İskandinavlar, Silezya Yahudileri, Almanya'nın her eyaletinden insanlar... Bu ilginç yerde insanlar özgürce tartışır, şiirler, tiyatro eserleri okur, birbirlerini tanırdı. Bohem gibi yaşamak isteyen bu insanlar arasında gerçek bir bohem olan oradaki herkesin saygı duyduğu bir şair vardı. Bu kişi yetmiş yaşında, küçük mavi gözlü, eski püskü kirli elbiseler giyen Peter Hille'di. Peter Hille çevresindekilerin ona duyduğu saygıyı kırış buruş kâğıtlara doğaçlama yazdığı şiiri okuyarak verirdi. Peter Hille'in parası hiç olmazdı, parayı hiç dert etmezdi. Çevresindeki bu genç insanlar onun dünyayı umursamayan her türlü hırstan uzak tutumuna hayranlık duyardı. Zweig, şairin bu saf, çocuksu ve doğal tavrına hayran olmuştu.

Zweig Berlin'de sosyal çevresinden dolayı karşılaşmasının imkânsız olduğu insanlarla karşılaşılıyor hatta aynı masada oturuyordu. Kimdi bunlar? Alkolikler, morfin bağımlıları, üzeri yırtık pırtık sefiller, suçlular, ünlü dolandırıcılar... Bu kişiler Zweig'in romanlarda okuyup da inanmadığı kişilerdi. Zweig bu kişileri görmekle kalmıyor kafelerde bir araya geliyor, yakından tanıyordu. Bu insanları tanımak konusunda garip bir zevk duyuyordu. Kişinin şöhreti ne kadar kötü ise tanımaktan aldığı zevk o kadar büyük oluyordu. Kendi çevresindeki kalburüstü insanlardan o kadar sıkılmıştı ki yaşamaktan başka hiçbir amacı olmayan zamanlarını, sağlıklarını, paralarını muzır işlerle heba eden tutkulu, çılgın bu insanları görmekten, tanımaktan keyif alıyordu. Romanları ve novellalarındaki kişileri bu azgın topluluk içinden devşiriyordu. Çeşitli milletlerden bin bir çeşit insanla tanışan Zweig, her çiçekten bal alan arı misali zihnini, dimağını besliyor, her tanıştığı kişiden bir şeyler alıyordu. Genç bir Rus'tan o dönem daha üne kavuşmamış Karamazov Kardeşler'in en güzel pasajlarını tercüme ettirerek okuyor, bir İsveçli kız sayesinde Munch'ın resimlerini tanıyordu. Berlin'de yaşadığı yarım eğitim döneminde belki Viyana'da bir ömür boyunca göremeyeceği çeşitlilikte insan tanıyordu.

Zweig Berlin'de ilk şiir kitabında hissettiği eksikliği buldu: gözlem ve yaşanmışlık... İlk şiir kitabını bir daha bastırmamasının ve bütün şiirlerine bu şiirleri almamasının nedeni olan yaşanmışlık ve gözlemi, Berlin'de fark

etmişti. Çünkü o şiirler biçim açısından harika şiirlerdi ama kökleri yaşanmışlığa, hayata dayanmıyordu. Bu farkındalıkla Zweig Berlin'e gelirken yanında getirdiği romanı sırf yaşanmışlığa ve gözleme dayanmadığı için son bölümüne gelmiş olmasına rağmen sobaya atıp yakmıştı... O bir eserin köklerini hayattan almasına bu kadar önem veriyordu.

Zweig, Berlin döneminde dönemin ünlü Alman şairi Dehmel'in de önerisiyle çeviriler yaptı. Çünkü bir genç için kendi dilinin ruhunu daha derin daha yaratıcı şekilde yakalaması için en iyi seçenek bu idi. Her dil, kendine has anlatım şekli nedeniyle çeviriye karşı koymaktaydı. Bu güçlüğün üstesinden gelmek, kendi dilinde ifade gücü ve dil hâkimiyeti kurmak istiyordu. Bu sabır ve direnç gerektiren mücadele Zweig'a dilinin anlatım gücünü ve sınırlarını zorlamayı öğretiyordu. Bundan dolayı Zweig bu tavsiye için Dehmel'e minnettardı.

Berlin'de Baudelaire'den, Verlaine'dan, William Morris'ten şiirler, Charles van Lerberghe'den bir tiyatro eseri Camille Lemonnier'den bir roman çevirdi. Bu süreç sonunda Zweig artık ne yapacağını biliyordu: Çok şey görecekti, çok şey yaşayacak, çok şey öğrenecek, ondan sonra yazacaktı.

“Ve bir insanı tek başına sevmek
onu iki kat sevmektir.”

– Stefan Zweig

-X”II-

Bir kadim dost kazandıran yolculuk: Belçika

Berlin’de yaşadığı bu inanılmaz tecrübe onu yeni serüvenlere başlama noktasında iştahlandırmıştı. Bu yüreklendirme ile Belçika’ya gitmeye karar verdi. Sanatın hızla yükseldiği Belçika’ya... Buraya gitmeye karar vermesinin asıl nedeni şair Verhaeren’i görmek istemesiydi. Aslında Almanya’da hiç tanınmayan bu şairi bir nevi kendisi keşfetmişti. Onu bu tanınmamış şaire çeken şey, Verhaeren’in bugüne ve geleceğe bakış açısıydı. Verhaeren, pek çok şair ve sanatçının nefret ettiği modern dünyayı sevmekle işe başlayıp bu dünyayı şiire kazandırmayı deniyordu. Müthiş bir iyimserlikle Avrupa halklarına sesleniyor, birbirlerini sevmelerini salık veriyordu. Bu iyimserlik aslında Zweig’in hayaliydi. Hiçbir çatışma olmadan sevgi ile bir arada özgürce yaşayan Avrupa... Verhaeren, Zweig’in hayallerini şiirleştirmişti. Zweig, Belçika’ya bunun için geliyordu: Hayallerinin şiirini yazan bu şairle tanışmak... Brüksel’e geldiğinde Verhaeren’in küçük bir köyde yaşadığını ve çok nadir şehre indiğini öğrendi. Bu durum onun için oldukça üzücüydü. Üzüntüsünü Brüksel’de yaşayan tanıdıklarıyla paylaşınca arkadaşları ona bir sürpriz hazırladı ve onu bir yemekte Verhaeren’le buluşturdu. Görüşme üç saat sürdü. Bu kısacık süre bile ona olan sevgisini pekiştirmeye yetti. Bu sevgi ile o gün bir karar aldı Zweig: Avrupa’da pek tanınmayan bu şairin şiirlerini ve manzum tiyatrolarını çevirmeye ve ona dair bir kitap yazmaya kendini adayacaktı. Ve dediğini yaptı. Bütün zamanını Verhaeren’in şiirlerini çevirmeye ve onun hakkında yazacağı kitaba ayırdı. Bu karşılıksız özveri 2 yıl sürdü. Bu iki yıllık çalışma meyvesini iki yönlü verdi: Verhaeren Almanya’da artık daha çok tanınmaya başladı, Zweig ise bu eserler sayesinde hem Verhaeren’in dikkatini çekmeyi başardı, hem yeni bir şair çevresi edindi, hem de edebiyat tarihçilerinin dikkatini çekti. Hayat yine karşılıksız özveriyle yapılan bir işi cömertçe ödüllendiriyordu.

Zweig Verhaeren’e adadığı iki yılın sonunda ailesine verdiği sözü hatırladı ve oldukça sıkı çalışarak biraz da artık tanınmış olmanın verdiği kolaylıkla doktor unvanını aldı. Artık ailesine verdiği sözü tutmuş, son prangasından da kurtulmuştu. Özgürdü.

Zweig'dan yazmaya dair bir tavsiye:

“Bugün nereden başlayacağını bilmeyen genç bir yazar bana gelse ona ilk olarak büyük yapıtları yorumlamasını veya çevirmesini tavsiye ederim. Bu ona kendi yazacağı eserden çok daha güven verecektir.”¹

¹ Dünün Dünyası, Stefan Zweig, Can Yayınları, 2013, Çevirmen: Gülperi Sert

“İyi olan şey unutulmaz,
seni unutmayacağım.”

– Stefan Zweig

-XIII-

Gençliğin neşeli sanat kokan şehri: Paris

Zweig; ailesine verdiği sözü tutarak kazandığı özgürlüğün ilk yılında kendini gençliğinin neşeli şehri Paris’le ödüllendirdi. Yumuşak iklimi, zarafeti, zenginliğiyle olgun ve tasasız bir yaşam sunan Paris... Hayattan zevk almak için yaşayanların şehri... Her milletten insanın istediği gibi özgürce yaşadığı bu şehir Zweig’a hayatını keyifle yaşayacağı zengin bir çeşitlilik sunuyordu. Paris’te bu dönemde sokaklardan canlılık ve neşe akıyordu. Daha Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı’nı görmemiş ve bunların getirdiği ırkçılık zehri ile zehirlenmemiş Paris’te kimse birbirini ırkından veya sınıfından dolayı hor görmüyordu.

Paris’teki ilk günlerini sokak sokak gezerek geçirdi Zweig. 1904’ün değil, Napolyon’un, Balzac’ın, ihtilal zamanlarının Fransa’sını gezmekti amacı. Onlardan izler bulmak, zaten yeterince bildiği geçmişin izlerini gözleriyle görmek istiyordu. Bu edebiyat şehrine sinmiş detayların peşine düşüyordu. Fark ettiği her nüans onu Paris’e daha da bağlıyordu.

Bir ülkeyi tanımanın sadece sokaklarında dolaşmak olmadığını, asıl tanımanın o ülkede yaşayan insanlarla tanışmak, iletişim kurmak hatta dostluk kurmak olduğunu biliyordu. Paris’te dostu Verhaeren’le beraber geçirdiği o günlerde birçok dost edinmişti. Bu dostluklarla gerçek bir Fransız kadını, Fransız erkeğini ve Fransız ailesini tanımıştı. Bu tanık olduğu tablo hiç de romanlarda geçenler gibi değildi. Çok daha mütevazı ama bir o kadar da hayata bağlıydı...

Paris günlerinin en etkileyici taraflarından biri ise ünlü şair Rilke’ye aitti. Zarif, duygulu, hassas, yaşamının her anını bir şair duyarlılığı ile yaşayan Rilke’ye... Zweig bu ünlü şairle sanata dair yaptıkları konuşmalardan büyük keyif alıyordu. Ancak hiçbir şey onunla birlikte Paris’i gezmek kadar keyif vermiyordu. Şair duyarlılığına sahip gözlerde şehrin en basit en sıradan ayrıntısı farklı anlamlar kazanıyordu. Rilke’nin en büyük tutkusuydu Paris’i arşınlamak... Bu tutku Zweig’ın isteğiyle buluşunca şiirsel bir yolculuğa dönüşüyordu. Zweig böyle büyük bir sanatçı ile hayatının erken dönemlerinde ve Paris’in sanat kokan sokaklarında hemdem olmayı büyük

bir talih olarak görmekteydi. Bu büyük şairle şiir gibi bir şehirde geçirdiği masalsı günler her faniye nasip olmayacak şanslardandı. O günler Rilke ile ömür boyu sürececek bir dostluğun kapılarını aralayacaktı.

Zweig’a muhteşem deneyimler yaşatan cömert Paris’in sürprizleri bitmiyordu. Bir gün Verhaeren’le birlikte bir sanat tarihçisi ile konuşurken sanat tarihçisinin heykel sanatının döneminin bittiğinden bahsetmesi üzerine Zweig bu fikre katılmadığını, Rodin’in heykellerini teker teker sayarak heyecanla anlatınca Verhaeren bundan çok etkilendi, “Rodin’i bu kadar çok seven biri onu tanımalı” dedi. Ve Zweig’a Rodin’in atölyesine beraber gitmeyi önerdi. Bu teklif karşısında Rodin’in heykelleri gibi kalakalan Zweig’ın gözüne gece boyunca uyku girmedi. Zweig Rodin’le karşılaştığında onun sade yaşamından ve alçakgönüllü tavrından çok etkilendi. Yemekte 40 yıllık dostmuş gibi sohbet ettiler. Yemek sonrası bu büyük heykeltıraşın çalışmalarını görmek için kendisi ile beraber atölyesine geçtiler. Dünyaca ünlü bu usta son çalışmasını göstermek için çalışmanın üzerindeki örtüyü kaldırdığında Zweig, heyecanına engel olamadı ve dilinden “Büyüleyici!” sözü dökülürdü. Bu söz üzerine Rodin heykelde bir şey fark etti. Beyaz önlüğünü üzerine geçirdi ve eserin üzerinde fark ettiği eksikliği gidermeye başladı. Bu küçük işlem için başlayan eylem sonrasında büyülenmişçesine hareket etti. O an sanki dünya ile bağı kopmuştu. Artık Zweig’ın orada olduğunu tamamen unutmuştu. Her geçen saniye kendinden geçercesine bir ritme ulaşan bu hareketler onu daha da derinleştiriyordu. Derinleştikçe mutluluğu artıyordu. Bu ayın yarım saate yakın sürmüş ve Rodin atölyeye beraber girdiği Zweig’ı çoktan unutmuştu. Önlüğünü çıkarıp atölyeden çıkarken fark etti Zweig’ı. Zweig gördüğü bu sahne karşısında Rodin gibi kendinden geçmişti. O an büyük sanatın ölümsüz sırrına, büyük sanatçının başarısının püf noktasına vâkıf olmuştu. Tüm hisleri ve gücünü bir noktaya toplamak kendini ve dünyayı unutarak işine yoğunlaşmak... Bu ders Zweig’ın tüm hayatını etkileyecek öğretilerdendi.

Zweig, o ana kadar tanıdığı büyük insanlarla görüşmelerinden iki sonuç çıkaracaktı:

- • Büyük insanlar her zaman en iyi yürekli olanlardı.
- • Büyük insanlar her zaman sade yaşardı.

“Her şeyin bittiğini sandığınız anda
kader birini yollayıveriyor.”

– Stefan Zweig

-XIV-

Tekrar Viyana ve sanatsal mükemmelliği

anlama merakı: Koleksiyonerlik

Zweig, Paris'ten sonra Londra, İtalya, Hollanda'ya bir dizi geziler yaptı. Pek çok insan tanıdı. Gittiği her ülkenin kültürüne, yaşamına tanıklık etti. Bilme ile deneyimin farkını hissetti. Yaptığı her seyahat ona bir şeyler kattı. O bu yaşamı yani “hiçbir yere ait olmamayı” seviyordu ama bu hareketli yaşama hiçbir irade dayanamazdı. Bu düşünceyle Zweig Viyana'da soluklanmak için kendine küçük bir daire tuttu. Bu ev gezilerinin aralarında soluklanacağı bir sığınak olacaktı. Bundan dolayı evi mütevazı bir şekilde döşedi.

Hayatının bu döneminde yeni bir şey daha girmişti Zweig'in hayatına: Koleksiyonerlik... Bir tutku olmuştu. Artık ilgisini bir sanat eserinin kusursuz son noktası değil de o kusursuzluğa erişirken yazarının yaşadığı biyografik ve psikolojik sorunlar, bir sürü kusurlu denemeler çekiyordu. Yani yapıtın mükemmel halini değil de mükemmelliğe giden yolculuğunu merak ediyordu. Bundan dolayı pek çok müzayede geziyor, pek çok şaheserin doğum sancılarının izdüşümü olan bu taslakları görüyor, şartlarının elverdiği ölçüde sahip olmaya çalışıyordu. Bu merakına küçük evinin de bir katkısı oluyor, Goethe'nin vaftizinde bulunduğu biri üst komşusu çıkıyordu. Hayranı olduğu Avrupa sanatı ve sanatçısına değen her göz, her parça onun için kutsal bir eşya gibiydi.

Bir sanat yapıtının mükemmelliğe giden yolculuğu elbette ki onu meydana getiren sanatçıdan bağımsız düşünülemezdi. Pek çok sanatçıya ait bu taslaklar, eşyalar o sanatçıları daha derinden hissetmeyi sağlıyordu. Bu koleksiyon merakı ve sanatın yolculuğunu izleme arzusu onu dünyanın en güzel biyografilerini yazmaya itti. Yazmak çoğu zaman bir sorunun veya sorular silsilesinin, bir tutkunun peşinden gitmekti. Bu tutku ve sorular onda fazlasıyla vardı.

“Bekledim, seni kaderimi
beklercesine bekledim.”

– Stefan Zweig

-XV-

İlk uzun çalışma Thersites ve

birkaç talihsiz eser

Zweig gençliğinin seyahatle geçen döneminde birçok büyük sanatçı ile tanışmış, bazılarıyla dostluklar kurmuş, hepsinden sanata dair pek çok şey öğrenmişti. Bu dönem öğrenme açısından ne kadar zenginse üretkenlik açısından o kadar verimsiz geçmişti. Birkaç çeviri, birkaç novella, birkaç şiir yazmıştı. O zamana kadar sadece kısa formatlarda eser veren Zweig, ilk uzun çalışmasını Thersites adlı bir drama ile yaptı. Onun ilgisini hiçbir zaman muzaffer bir kahramanın hikâyesi çekmedi, o yenilgiye uğrayanla ilgilendi hep. Berlin’de de konuştuğu tanıştığı sefil insanlar belki de hep bu yüzden hayata karşı yenilenler olmuştu. Yenilenleri yazdı. Novellalarının odak noktası hep yenilenlerin yazgısı oldu. Onun için ilk uzun çalışmasında kahraman Akhilleus’u değil onun en silik rakibi Thersites’i konu edindi. Bu eser bir kaybedenin, acı çekenin hikâyesiydi.

Her ne kadar ilk uzun eseri olmasına rağmen Thersites de Zweig’ın varoluşundan memnun olmadığı eserlerindendi, tıpkı bir daha bastırmadığı ilk şiir kitabı gibi. Onu yaşanmışlığa dayanmadığı için bir daha bastırmamıştı. Bu eserde kısmen yaşanmışlık izi olsa da yine istediği düzeyde değildi. Bunun için bu dramı hiçbir arkadaşıyla paylaşmadı. Birkaç kopyasını büyük tiyatrolara gönderdi. Pek umudu yoktu. Üç ay sonra kapısı çalındı. Berlin Kraliyet Tiyatrosu yazdığı eseri sahnelemek için izin istiyordu. Berlin’in en seçkin tiyatrosu o dönemin en gözde oyuncularından biriyle Zweig’ın yazdığı dramı sahnelemek istiyordu. Bu harika haber Zweig’ı çılgınlar gibi sevindirdi. Oyun için provalar başlamıştı. Her şey çok iyi gidiyordu. Provaları izlemek için bilet almış Almanya’ya gidecekken talihsiz bir haber aldı. Oyunu oynayacak o dönemin en gözde aktörü Adalbert Matkowsky hastalanmıştı. Oyun ertelendi. 8 gün sonra Matkowsky’nin yaşamını yitirmesiyle programdan çıkarıldı. Bu talihsiz olay zaten oyuna şüpheyle bakan Zweig’ı daha çok etkiledi. Zweig konu kapandı diye düşünürken beklenmedik bir olay oldu. Dönemin Matkowsky kadar ünlü başka bir oyuncusu olan Josef Kainz’dan oyunu okuyup çok beğendiğini, oyun için Burg Tiyatrosu ile görüşeceğini ifade eden bir haber

aldı. Oyun Kainz'ın isteğiyle Burg Tiyatrosu müdürüne gönderildi. Tiyatro müdürü oyunu ilginç bulduğunu ancak çok ilgi görmeyeceğini ifade eden bir mektup yazdı. Oyun ikinci kez oynanamamıştı. Bu gelişme Josef Kainz'ı öfkeliendirmişti. Sahneye koyduramadığı oyun için Zweig'a karşı mahcubiyet duyuyordu. Bundan dolayı Zweig'ı evine davet etti. Övrünü dile getirirken ondan kendisi için tek perdelik bir oyun yazmasını istedi. Lisedeyken onun gözünde ilah gibi olan bu oyuncunun genç Zweig'dan oyun istemesi bir peri masalı gibiydi. Zweig bu masalsı teklifin etkisiyle oyunu kısa sürede yazdı hem de Kainz'ın doğasına ve konuşma tarzına uygun şekilde... Taslakları ulaştırdığında Kainz çok beğendi ve şöyle dedi: "Tam istediğim gibi..." Kainz bunu ilk olarak Brug Tiyatrosu'nda oynamak istiyordu. Bundan dolayı durumu Burg Tiyatrosu'na iletmişti. Bunun üzerine Burg Tiyatrosu müdürü taslakları istedi. Taslaklar oyunculara verildi. Her şey Zweig için çok iyi gidiyordu. Bu arada Kainz turneye çıkmıştı. Turne boyunca çalışan Zweig Kainz'ın turneden döndüğü haberini alınca ziyaretine gitti. Ama kaldığı otelde değildi. Ağır hastaydı. Hastaneye kaldırılmıştı. Hastanede ziyaret ettiğinde Zweig, onu bitkin ve acılar içinde buldu. Kainz iyileşip Zweig'ın yazdığı oyunu oynamak istiyordu. Maalesef Kainz'ın sonu da Matkowsky gibi oldu. Oyunu oynayamadan hayata gözlerini yumdu. Böylece Almanya'nın iki büyük oyuncusu son provalarını Zweig'ın eserleriyle yapmış oldu. Bu iki talihsiz olay Zweig'ı o kadar etkiledi ki birkaç yıl tiyatro eseri yazmaya ara verdi.

Kendinin de inanmak istemediği bu uğursuzluk çemberini talihsiz olaylardan birkaç sene sonra kırabildi. Yeniden yazmaya başladı ve Denizin Kıyısındaki Ev adlı bir trajedi yazdı. Zweig oyunu Burg Tiyatrosu'nun yeni müdürü Baron Alfred Berger'e sundu. Tiyatro müdürü derhal oyunu kabul etti. Ama Zweig'ın içini önceki talihsizliklerden dolayı bir korku kapladı. Oyunun oyuncu kadrosunu incelediğinde içi rahatladı. Bu alandaki uğursuzluğunun sadece ünlü oyuncularını etkilediğini düşünen Zweig, oyuncu kadrosunda ünlü bir oyuncu göremeyince rahat bir nefes aldı. Her şeyin yolunda olduğunu düşünüyordu. Ama öyle olmadı. Daha önce iki ünlü oyuncuyu toprak altına götüren uğursuzluk bu sefer farklı bir yerden gelmişti. Hedefinde eserin yönetmenliğini üstlenen Burg Tiyatrosu'nun yeni müdürü Baron Alfred Berger vardı. Baron Alfred Berger, provalar başlamadan birkaç hafta önce rahatsızlanıp vefat etmişti. Bu olay sonrasında Zweig'ın uğursuzluk konusundaki düşüncesi inanca

dönüşmüştü. Çok sonraları tekrar yazmaya başladı. Yazdığı oyunun taslaklarını okuyan o dönemin ünlü oyuncularından olan dostu Moissi, bu oyunu oynamak istediğini Zweig’a ilette. Zweig bu ünlü oyuncunun kaderinin Kainz ve Matkowsky gibi olmasını istemiyordu. Hiçbir tiyatro yazarının geri çeviremeyeceği bu teklifi reddetti. Aradan bu felaketleri unutturacak kadar uzun bir zaman (25 yıl) geçti. Moissi bir gün Zweig ile görüşmek istediğini söyledi. İtalyan oyun yazarı Pirandello’nun isteğini iletme amacı. Pirandello Kim Bilebilir adlı oyununu Zweig’ın Almancaya çevirmesini istiyordu. Oyunu Moissi oynayacaktı. Zweig bu nazik ricayı kıramadı. Çeviriyi yaptı. Provalar başlayacaktı ki aradan 25 yıl geçmesine rağmen talihsizlik geçmiyordu. Provalar başlamadan Moissi ağır gribe yakalandı. Çok geçmeden akıbeti kendine –Almanların en önemli sanatçılarına verdiği ve vesayet yoluyla geçen– Iffland yüzüğünü veren Kainz’dan farklı olmadı. O da oyunu sahneleyemeden hayata gözlerini yumdu.

Kader adeta Zweig’a “Tiyatro eseri yazma!” diyordu. Bu talihsiz olaylar Zweig’ın hayatına yön vermişti. Tiyatrodan vazgeçmişti. Zweig aslında bu vazgeçiş bir anlamda talihsizlik değil de talih olarak görüyordu çünkü bu üç isim o dönem sıradan oyunları dahi yüceltecek kadar iyi ve ünlü oyunculardı. Bu oyuncuların Zweig’ın oyununu sahnelemesi erken kazanılmış bir şöhret olacaktı. Onu dünyayı yavaş yavaş tanımadan ve öğrenmeden mahrum bırakacak, bir bakıma gelişimini durduracaktı. Yazgısının bu yönlendirmesiyle Zweig çok daha başarılı ve üretken olacağı biyografi ve novellalara yöneldi. Ve biyografilerinde başarılı olanı değil ahlaki olarak üstün olanı yazdı. Haklı olanın değil güçlü olanın kazandığı bir dünyada haklının yanında olarak bir nevi dünyayı yargılıyor, güçlüyü değil haklı olanı yazarak güçlüyü cezalandırıyordu...

Yaşadığı olaylarla yazgısının ve içdünyasının sesini dinleyen Zweig şöyle diyecekti:

“Hayatımızın yönünü içdünyamız belirler, sonunda gittiğimiz yol bizi görünmez hedefimize ulaştırır. Bunun için işe içdünyamızdan başlamak gerekir. Çünkü yolumuz orada çiziliyor.”

“Kendime bile tam açıklayamadığım
bir şeyleri başkaları için anlaşılır
kılmak gibi bir niyetim hiç yoktu.”

– Stefan Zweig

-XVI-

Avrupa'ya dışarıdan bakmak...

Yakınlık, görmeyi engeller çoğu zaman. Denizin içindeki balığın denizden haberi olmadığı gibi insan da çevresine yabancıdır aslında. Bunun için uzaklaşmak gerekir. Daha iyi görmek daha iyi fark edebilmek için insanın kendisine, çevresine dışarıdan bakabilmesi gerekir. Bu bazen kendi gözünüzle olur bazen de sizi sizin kadar iyi tanıyan birinin gözüyle olur.

Kendini bir Avusturyalıdan çok bir Avrupalı olarak gören Zweig, o döneme kadar sadece Avrupa'yı gezmişti. Dostu Alman devlet adamı Walther Rathenau bir görüşmesinde Avrupa dışına seyahatlere çıkmasını tavsiye ederek şöyle dedi:

“Sadece Ada'yı görmekle İngiltere'yi tanımış olmazsınız. En az bir kez olsun uzaklaşmadıysanız üzerinde yaşadığımız kıtayı da anlayamazsınız. Siz özgür bir insansınız, özgürlüğünüzü kullanın. Edebiyat fevkalade bir uğraştır, çünkü aceleye gerek duymaz. Gerçek bir yapıtın bir yıl önce ya da sonra bitmesi fark yaratmaz. Niye Amerika'ya ya da Hindistan'a gitmiyorsunuz?”²

Bu tavsiyeyle bir gezi planı yaptı. Kıtayı anlamamanın yolunun kıtadan uzaklaşmak olduğu düşüncesini hayata geçirecekti. Yani Avrupa'yı anlamak için Avrupa'dan uzaklaşıp Avrupa'ya dışarıdan bakacaktı.

Seyahatlerin ilkinin İngiliz sömürgesi Hindistan'a yaptı Zweig. Daha ilk gezi dönemin gerçeklerinin yüzüne çarpmasına yetti. Bindiği gemide sırf melez oldukları için tecride uğrayan iki kız kardeşi gördü. İlk kez burada karşılaştı ırkçılığın utanç verici yüzüyle... Ve bir Avrupalıya taparcasına gösterilen saygıyı gördü. Zayıf, bitkin bu kapkara gözlü insanlar yoksulluk içinde yaşıyordu. Sınıflar, ırklar arasındaki katı ayrım Zweig'ı dehşete düşürdü.

Hindistan; coğrafyası, mabetleri ile değil tanıştığı insanlar ve yaşadıklarıyla zenginlik katmıştı ona. Yoksulluk içinde yaşayan ülke ona dünyanın sadece Avrupa'dan ibaret olmadığını ifade ediyordu. Bu yolculuk değer yargılarını değiştirmiş, yüzlerce kitap okuyarak öğrenemeyeceği şeylere tanık olmuştu.

Kendi gözünde sorun ettiği pek çok şeyin aslında bir hiç olduğunu anlamıştı.

Hindistan'dan sonraki rotası Amerika oldu. Amerika o zamanlarda sonraki Amerika ziyaretleri kadar ışıltılı değildi. Kültürel ortam açısından da Avrupa'nın oldukça gerisindeydi. Müzeleri ve ilgi çekici yerleri birkaç gün içinde gezen Zweig için Amerika'nın o anki hali oldukça sıkıcıydı. Sıkıcı bir yalnızlık içindeydi. Bu sıkıcılıktan bir nebze olsun kurtulmak için kendini beş parasız bir göçmen olarak düşünüp iş aradı. İki günün sonunda kendine kitapçı çırağı olarak iş buldu. Artık başıboş olarak değil bir işin gereklerini yerine getirmek için geziyordu. Kendi kendine oynadığı bu oyun bir turist olarak fark edemediğı şeyleri fark etmesini sağladı. Kimse ona dinini, ulusal kimliğini veya nereden geldiğini sormuyordu. Bu durum müthiş bir özgürlük hissi veriyordu. İçindeki dünya vatandaşlığı hayaline ne kadar da uyuyordu. Irkın, dinin ayrımının olmadığı, farklılıkların sorun olmadığı bir dünya...

Zweig, göçmenlik oyununu bitirip turist olarak ülkeyi gezmeye devam etti. Sonra Haiti ve Panama Kanalı'nı görerek seyahatini sonlandırdı.

Bu gezi çok şey kattı Zweig'a. Hayatın uç noktalarını gösterdi. Sefaletin sınırlarını, ırkçılığı, sınıflar arasında oluşan görünmez duvarların görünürlerden ne kadar da büyük olduğunu, kısmen de olsa millet ve din kavramlarına bakılmadan yaşanabildiğini...

[2](#) Dünün Dünyası, Stefan Zweig, Can Yayınları, 2013, Çevirmen: Gülperi Sert

“Sizden benimle konuşmanızı
rica ediyorum çünkü kendi
suskunluğumda boğulmak üzereyim.”
– Stefan Zweig

-XVII-

Savaşın kokusu ve savaş karanlığında

bir barış yıldızı: Romain Rolland

Avrupa'nın dışına yaptığı seyahat sonrası Zweig, artık herkesin özgürce yaşadığı birbirini her şeyiyle kabul ettiği birleşmiş bir Avrupa hayalini daha güçlü hissediyordu. 40 yıllık savaşızsızlık döneminde zenginleşen, güçlenen, bilimsel gelişmelerle hayatı kolaylaşan Avrupa'dan bir doğum bekliyordu. Bunun ışıklarını da görüyordu. Gördüğü yalancı bir şafaktı. Avrupa güçlenmenin verdiği özgüvenle birbirine dış biliyordu. Birkaç sene sonra başlayacak savaşa pek çok kişi gibi Zweig da ihtimal vermiyordu. Bunun için o kadar çok sebebi vardı ki gelişen ekonomi şehirleri bir cennete çevirmiş, gelişen teknoloji sayesinde sınırlı insanın sahip olduğu ayrıcalıklar pek çok insanın kullanımına sunulmuş, çalışma saatleri kısalmış, emekçi sınıfı bir nebze de olsa rahatlamış, insanlar sağlığına, beslenmesine daha dikkat eder olmuş, spor hayatın içine daha bir girmiş, insanlar artık evlerin içine kısıp kalmamış, yaşadığı evreni, doğayı tanımak için uzun yürüyüşler yapmıştı. Dünyayı tanımak için seyahatlere çıkmak artık birkaç çılgına mahsus bir eylem değil orta gelirli bir bireyin yapabildiği bir aktiviteye dönüşmüştü. Bilimsel gelişmeler millet farkı gözetilmeksizin ilgi ile takip ediliyor, başarılarla ortak bir şekilde seviniliyordu. Savaşızsızlık döneminde enerjisini tamamen ilerlemeye, gelişmeye, zenginleşmeye ayıran ülkelerinin güç zehirlenmesine düşeceğini hiç kimse düşünememişti. Böylesi bir ortamda kimse savaş çılgınlığına ihtimal vermiyordu. Bu güneşli günlerin kışa döneceğini kimse tahmin etmemişti. Bu güneşli günlerde kışın kokusunu alan bir kişi vardı: Romain Rolland...

Zweig'in hayatında önemli bir yer tutan Romain Rolland'la tanışması bir rastlantı sonucu olmuştu. Onu tanınması keyifsiz bir bekleyiş esnasında eline aldığı kitapla olmuştu. Kitabı karıştırırken fark etmiş, onun tüm Avrupa kardeşliğini sevgi dolu bir anlayışla anlatımından çok etkilenmişti. Zweig'in hayalini kurduğu geleceğin başkaları tarafından da düşünülmesi ona ayrı bir mutluluk veriyordu. Kurduğu hayali ondan daha güçlü ifade eden bu insanı bir an önce tanımak istiyordu. Paris'e döndüğünde

Verhaeren'e onu tanımak istediğini söyledi. Ona kitaplarından birini gönderdi. Bu jest karşısında Romain Rolland, Zweig'ı evine davet etti. Bu buluşma Zweig'ın hayatına yön verecek dostluğun başlangıcıydı. Bir keşiş gibi yaşadığı, çokça dışarı çıkmadığı evinde buluştuklarında bu engin bilgili müzik insanı ve naif yazardan çok etkilenmişti. Nobel Edebiyat Ödüllü bu yazar Tolstoy, Renan gibi pek çok büyük sanatçı ile dostluk kurmuştu. Zweig ilk görüşmesinde onun Avrupa'nın vicdanı olduğunu anlamıştı. Avrupa'nın birliğini hayal eden Romain Rolland, savaş çılgınlıklarına karşı sanatla cevap vermenin yetersizliğinin farkındaydı. Savaş karşıtlarının doğaları gereği naifliği savaş çığırtkanlarının çirkefligi karşısında pek bir sakil kalıyordu. Bunun farkında olan Romain gibi aydınların da çabası yeterli olmuyordu. Zweig ise savaş karşıtlarından olmakla birlikte bu karmaşık olayların savaşa kadar ulaşmadan dağılacağını umuyordu. Ama öyle olmadı. Üç büyük milletin üç büyük sanatçısını anlatacağı Üç Büyük Usta adlı önemli eserini yazmayı planlayan, 32 yaşında olan Zweig, Saraybosna'dan gelen o uğursuz haberle yıkıldı.

“İçerideki gözyaşları dışarı
akandan daha fenadır.”

– Stefan Zweig

-XVIII-

Birinci Dünya Savaşı

Veliaht Prens Franz Ferdinand ve eşinin suikast haberini aldığında Viyana yakınlarındaki Baden'deydi. Haber yayılıyor ancak kimse veliahttan dolayı bir savaş çıkabileceğine ihtimal vermiyordu. Başta halk olmak üzere imparator da dahil kimse bu kibri kendinden büyük insanı sevmiyordu. En geç bir hafta içinde bedeniyle birlikte tarihten silineceğini düşünüyordu. Ancak öyle olmadı. Olayın şokunun atlatılmasının üstünden kışkırtmalar başladı. Sırp hükümeti olaydan haberi olmakla suçlanıyordu. Bütün bunlara rağmen insanlar savaşın olabileceğine hâlâ ihtimal vermiyordu. Zweig da vermiyordu. Hatta bu olay sonrası her yıl Verhaeren'in çiftliğine gitmeden iki hafta geçirdiği Le Coq'a gitmişti. Belçika'da bulunan bu tatil yerinde arkadaşlarıyla buluşuyor, her geçen gün dozu artan savaş naraları hakkında konuşuyorlardı. Zweig hâlâ iyimserliğini koruyordu. Artık askerler sokakta gezmeye başlamıştı. İnsanlar iyiden iyiye tedirgindi. Sürüncemede geçen günler sonunda Avusturya'nın Sırbistan'a savaş açtığı haberi geldi. Bunun üzerine bu tatil yerindeki insanlar apar topar toplanıp trenlere doluşup ülkelerine dönmeye başladı. Zweig da Ostende'den Almanya'ya giden son trende yerini almış, bu tedirgin korkulu insan topluluğu ile yol alıyordu. İnsanlar savaşın çıkacağına hatta Almanya'nın Belçika'ya saldıracağına hâlâ ihtimal vermiyordu. Ancak tren durdu. Yanlarından bir yük treni geçti. Trenin yükü Alman toprakları ve silahlarıydı. Almanya Belçika'ya saldırıyordu.

Bir gün sonra Avusturya'ya ulaştı. Onu karşılayan ilk şey savaşın birleştirdiği insanların coşkusuuydu. Savaş tüm Viyana'yı birleştirmişti. Her kesimden insanın tek bir duygu etrafında birleşmesi Zweig'in en çok istediği şeydi fakat bu, savaş için değildi. Yaklaşık 40 yılı bulan savaşızsızlık ortamı kitlelere savaşı ve savaşın çirkinliklerini unutturmuştu ve bu insanlar coşkuyla savaşa giriyordu. Dünya, Birinci Dünya Savaşı'na garip bir romantizmle giriyordu. Hâlâ liderlerine güvenen bu insanlar, liderlerinin gereksiz, saçma bir savaşa girmeyeceğine inanıyordu. Savaş onlara bir masal gibi geliyordu. Bu insanlar savaşın kötü, politikacıların güvenilmez olduğunu en acı bedellerle öğrenecek, aynı coşkuyu İkinci Dünya Savaşı'na girerken göstermeyecekti.

Avusturya’da savaşın oluşturduğu heyecan, Avrupa’nın birliğini savunan ve kendini bir dünya vatandaşı olarak gören Zweig’ı heyecanlandırmadı. Bilakis tedirgin etti. Zweig’ın tek avantajı askerliğe elverişli olmamasıydı. Fikren savaş karşıtı olması sebebiyle vicdani retçi olmak istiyordu fakat bu konudaki ağır Avusturya yasaları ona mni oluyordu. Bunun için kendine bir arkadaşının yardımıyla savaş arşivinde bir görev buldu. Kütüphane işi yapacak, resmi bildirilerin üslubunu dzeltecekti. Bu şekilde savaşın çirkin taraflarında n saflarda olmayacaktı.

Zweig’ı bu dönemde en çok zen şeylerden biri ise yazar ve şairlerin savaşı övmesi, savaşın kutuplaştırıcı ikliminde diğer milletlere olan nefreti körüklemesi idi. Savaşın başlamasından birkaç saat öncesine kadar dost oldukları insanlara sırf savaş goygoyculuğundan dolayı düşman olarak nefret saldırılarında bulunmayı tiksindirici olarak buluyordu. Bu dünyada insanlar kimden nefret edeceğine bile karar veremiyordu. Dizelerinden nefret akan şairler, yazarlar sonraları çok pişman olacakları bu ilkelliğin farkında bile değildi. Bu insanların ve gazetelerin meydana getirdiği çılgınlık o boyuta ulaşmıştı ki bir daha tek kelime Fransızca konuşmayacağım diyenler, ismi İngiliz kelimesine benzediği için değiştirilen manastırlar, tiyatrolarda Shakespeare oyununu oynamayı yasaklamalar havalarda uçuşuyordu. Nefret dört bir yanı o kadar sarmıştı ki bu yapılanın bir çılgınlık olduğunu dile getirmek vatansız, hain olma ile suçlanıp linç edilmek demekti. Savaş ılgınlığı yayılıyor, yayıldıkça aksi bir seda çıkma ihtimalini sıfırlıyordu. Bu yle bir duruma gelmişti ki savaş yanlısı olmayan, savaşı savunmayan tek bir zümre kalmamıştı. Savaş ığırtkanları savaşın cinayet olduğunu iddia edenlerin yargılanıp en büyük suçlardan kabul edilmesini istiyordu. Bu ortamda savaş karşıtlarına susmak düşüyordu. Zweig da sustu. Bu susuş ona bir yalnızlık armağan etti. Daha önce hiçbir konuda ters düşmediği arkadaşları bu konudaki susuşunu kabullenemiyordu. Onu Avusturyalı olmamakla suçluyorlar, ülkeyi terk etmesi gerektiğini söylüyorlardı. Viyana artık arkadaşlarının bu dönüşümü ile yabancı bir şehir gibi olmuştu. Zweig, bu ortamda kendi savaşını biraz daha pasif bir şekilde devam ettirmek amacıyla şehir dışına kırsal bir yere taşındı. Ama bunun bir yararının olmadığını kısa sürede fark etti. Yazmaya, düşüncelerini o dönemin sansür ortamının elverdiği ölçüde anlatmaya karar verdi. “Yabancı lkelerdeki Dostlara” adlı bir savaş karşıtı yazı yazdı. Kendi ülkesinde tepki çekse de bir işe yaramıştı. Kendi gibi barış yanlısı

Fransız yazar Romain Rolland'dan mektup aldı. Artık koca dünyada yalnız değildi. Rilke, Rolland ve Zweig vardı. Rolland Fransa'daydı, savaş boyunca düşüncelerinden dolayı tecrit edilen bu iki dost yalnızlıklarını mektuplarla dindirdi. Fiziken yakın olan arkadaşları fikirden oluşturdıkları duvarlarla o kadar uzaktaydılar ki fikren anlaştığı Rolland uzakta da olsa o kadar yakındı. Zaten tarih boyunca en büyük duvarlar insanların zihninde oluşan duvarlardı. Çin Seddi'ni hatta dağları aşardı da insan, karşısındakinin duymak istemeyen kulaklarını aşamaz, duyuramazdı kendini. Rolland, sadece gönderdiği mektuplarla değil de verdiği mücadele ile de Zweig'a ilham oluyordu. Onun yaptığı mücadele çok değerliydi zira o dönem savaşa karşı çıkmak ateşten gömleği giymek gibiydi. Bu ateşten gömleği giyen çok az sanatçı vardı. Onların önünde Rolland yer alıyordu. Bu kişiler karanlık gecede bulutların arasından ışığını ulaştırabilen birkaç yıldız gibiydi. Rolland'ı asıl öne çıkaran şey ise yazdığı 8 sayfadan ibaret olan ancak meydana getirdiği etki nedeniyle Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülen eseri Kavganın Üzerinde'ydi. Zweig Rolland'ı hem bir dost olarak hem de verdiği mücadele dolayısıyla ayrı bir yere koyuyordu. Ve ona olan vefa borcunu Avrupa'nın Vicdanı biyografisini yazarak ödüyordu. Bu isimlendirme ne kadar da yerindeydi! Çünkü Rolland Avrupa'da vicdanların sustuğu ve susturulduğu bir çağda vicdanın çılgınlığını kanla körleşmiş, savaş davullarıyla sağırlaşmış kulaklara duyurmaya çalışıyordu. Karanlığın en koyu noktasında bir kibrit alevi dahi zulmeti bastırır. 8 sayfalık kitabı karanlığın en koyu noktasında bir kibrit gibi yandı. Karanlık o kadar koyuydu ki bir yıldız etkisi yaptı. Bu küçük kitapçık o kadar çok etki uyandırdı ki birçok savaş zebanisinin hışmına uğradı. Tecrit edildi.

Roland aynı zamanda bir eylem adamıydı. Savaşa karşı Avrupa'nın aydın insanlarını bir araya getirerek bir düşünsel barış ortamı oluşturmak istiyordu. Zweig da onu destekliyor, Almanya ve Avusturya'nın önde gelen sanat ve düşünce adamlarına ulaşmaya çalışıyordu. Sonuç hüsrana oluyordu. Korku düşünmeyi de sanatın ve düşüncenin izzetini de yerle bir ediyordu. Zweig ve Rolland yapayalnız kalmıştı. Bu çağda kimse akıl, sağduyu ve vicdandan yana olmayı düşünmüyordu.

Zweig, bu dönemde her ne kadar arkadaşları tarafından tecride uğrasa da hâlâ Alman gazetelerinde yazabiliyordu. Kendine ayrılan köşeyi dolaylı bir savaş karşıtlığına ayırıyor, ortaya saçılan nefret iklimini yumuşatmaya

alışıyordu. aę, millet, savaş ve felaketlerle ilgili dūřuncelerini aktaracağı bir eser yazmayı dūřunuyordu. Bu eserin planını yaparken karşı olduğu savaşı hiç bilmediğini, canlı olarak görmediğini fark etti. Bunun için savaşı gözlemleyebileceği yollar aradı. Aslında birkaç ünlü gazeteden savaş muhabirliği teklifi gelmişti ancak savaşı anlatacak vatansever bir dil kullanma zorunluluğundan dolayı bunu reddetti. Çünkü vatansever bir dil kullanmak diğer milletleri aşağılamak demektir. Kendini bir dünya vatandaşı olarak gören Zweig için bu kabul edilemez bir durumdu. Neyse ki sonra Zweig'ın koleksiyonculuğa merakı olduğunu bilen bir subay savaş arşivi için çalışmasını istedi. Cepheye gidecek dūřmandan kalan bildiri, poster vs. materyali savaş arşivi için derleyecekti. Bunun için Zweig'a özel izin çıkarıldı. Rtbesiz bir üniforma verildi. Normalde rütbesi avuş olan Zweig'a bu rütbesiz üniforma ayrı bir kolaylık sağlıyordu. Gittięi her yerde merkezden gelen bir müfettiş subay olduğu dūřnlyor, bütün kapılar açılıyordu.

Aldığı izinle savaş alanlarını gezmeye başladı. Gördüęü ilk manzara savaşı görmeden ona karşı çıkan Zweig'ı fazlasıyla haklı çıkarır durumdaydı. Halk perişan, askerler pespayeydi. Hiç de gazetelerde gördüğü tıraşlı, pırıl pırıl üniformalı askerlere rastlamadı. Askerler yorgun, bitap bir haldeydi. Esirler de yle... Gördüęü asıl dehşet verici manzara bu değildi. Onu asıl dehşete dūřren řey ise üç kez binmek zorunda kaldığı yaralıların taşındığı sıhhiye treniydi. Bu tren tam bir mahşer alanı gibiydi. Yaralı askerleri taşıyan bu tren bir tedavi aracından çok onların son yolculuğuna eşlik eden bir yol arkadaşı gibiydi. Tren bir kısmı yaşamını yitirmiş bir kısmı da yitirmekte olan askerlerle doluydu. Ortalık kan glne dnmşti. İnemeler, feryatlar birbirine karışıyor, onları son yolculuğuna ğurlayan rahip birinden diğerine koşuyor, ömrü boyunca görmediği trajediye karşı feryat ediyordu.

Daha önce yaptığı yolculuklar gibi bu yolculuk da Zweig'a bir şeyler ğretecekti. Daha ncekiler gibi onu değiştirecek, yola çıktığı kişi ile döndüğü kişi aynı kişi olmayacaktı. Savaşa karşı savaşmak lazımdı. Daha önce yaptığı dolaylı ve pasif direnişi bir kavgaya dönüştürecek. Savaşa, savaşı krkleyenlere, başkalarının acılarından beslenenlere karşı savaş açacaktır. Sayısız kurban verilerek alınan zafer, zafer değildi. Hayatında, hayatından daha değerli hiçbir şeyi olmayan bu insanların en değerli şeylerini bir hiç ğrüne kaybetmelerini kabullenemiyordu. Savaşın iki

yüzünü ve ikiyüzlülüğü gören Zweig hakikati görüp susmayacaktı. Bir nevi savunmadan saldırıya geçecekti. Sanatıyla savaşıacaktı. İnsanlarla konuştuğunda susmak zorunda kaldığı, söyleyemediği her şeyi karakterlerine diyaloglarda söyletecek, bir şekilde kendini ifade edecek, yüreğindeki yükü atacaktı.

Ve yazdı Zweig, zaferin kutsandığı bir dönemde yenilgiyi yazdı. Hatta onu Yeremya oyunuyla övdü. Ona her zaman galip gelen kahramanlardan çok yenilenler ilgi çekici gelmişti. Ona göre yenilenler ruhsal olarak daha üstündü. Çünkü yenilgiyi kabul edip bu yazgının üstesinden gelebilmek zaferden daha zordu. Zaferin insanı donuklaştıran bir yönü vardı. Aslında bu, içinde bulunduğu milletin yazgısıydı ona göre... Sürekli yenilen ama bir şekilde ayakta kalabilen ve yenilgiyi yenen kendi ulusunun hikâyesiydi...

Döneme dair tüm eleştirilerini yazdığı Yeremya oyunu kitap olarak basıldığında çok farklı bir şey oldu. Kitap çok tepki çekecek diye düşünülürken kısa sürede 20 bin sattı. Savaş yanlıları dahi kitabı desteklediler. Tiyatro müdürleri barış zamanında oynamak için oyununu kendilerine saklamasını istiyordu. Her şeye hazır olan Zweig bu durumu beklemiyordu. Peki, ne değişmişti? Ne olmuştu da savaşın başındaki o çılgın hal devam etmiyordu? Büyü bozulmuştu. Gerçekler savaşın etrafındaki sisi dağıtmıştı. Cephede ölümle burun buruna olanlarla cephe gerisinde rahat yaşamlarında devam edenler arasındaki çatışma derinleşmişti. Savaşın getirdiği sefalet ölüm ayan beyan ortaya çıkmıştı. Halk artık politikacılara, askerlere güvenmiyordu. İşte bu ortamda Zweig söylenemeyeni söylemişti. Savaşa olan nefretini karakterlerinin diyaloglarıyla iletmişti.

“İnsan, ölümün gölgesi üzerine
düşmüşse eğer, artık yalan söylemez.”

– Stefan Zweig

-XIX-

Savaş çölünde bir barış adası: Zürih

Savaş esnasında savaş karşıtı bir tiyatro eseri olan Yeremya'nın sahnelenmesinin mümkün olmayacağını düşünürken Zürih'ten bir haber geldi. Zürih Kent Tiyatrosu bu eseri sahnelemek istiyordu. Zweig, bu tarafsız ülkeden gelen teklifi kabul etti.  lke savaş durumunda olduğu için İsviçre'ye gitmek için Kültür Propaganda Dairesi'nden izin alması gerekiyordu. Normalde çok zor olmayan bu izin savaş karşıtı bir eser için zor olabilirdi. Ancak  yle olmadı. Bölüm şefi izni derhal vereceğini belirtip Zweig'dan elinden gelenin en iyisini yapmasını isteyerek savaşın son bulması dileğini ilette. Zweig, bu tavra çok şaşır mıştı. Savaş  ığırtkanlarının sesleri o kadar çok çıkıyordu ki böyle insanların var olabileceği insanın aklına bile gelmiyordu. Tarih boyunca da böyle olmuştu, kötülerin sesinin çokluğu iyileri bastır mıştı, yok hükmünde kılmıştı. Belki de nice durumda kötüler birbirinin gürültüsünden g   alarak büyürken iyiler azalarak yitmişti.

Zweig, tarafsız bir ülke olan İsviçre'ye vardığında savaşın etkilerini daha fazla hissetti. Aradaki fark gündüz ve gece arasındaki fark kadar belirgindi. Bir yanda karneyle alınan yetersiz yiyecekler, her yönden sansüre  ğrayan mektuplar, telgraflar, mutsuz, korku içinde insanlar, kaygılı anneler; diğer tarafta dünya nimetlerine kolay ulaşmanın verdiği mutlu, tasasız, kendi halinde  zg r insanlar... Sınırın  te yanındaki gözle görülebilecek kadar yakın olan Avusturya köyü ile İsviçre sınırındaki bu yerin arasındaki uçurum hayat ve ölüm kadar keskindi. Birinde yaşamanın coşkusu diğerinde ölümün kasveti vardı. Birbirine bu kadar yakın ama bir o kadar uzaktılar.

Zweig, İsviçre'de ilk olarak Rolland'ı görmek istedi. Çünkü bu buhranlı dönemde en çok ondan g   almıştı. Ve hâlâ alıyordu. Onu görmenin kendisine g   vereceğine inanıyordu. Bunun için Cenevre'ye gitti. Paris'teki odasına benzer k  k bir odada karşıladı onu Rolland. Üç yıl geçmişti onu görmeyeli. Konuştuğunda Rolland'ın Avrupa'nın vicdanının sesi olduğuna artık inanmıştı. Bu hasta adam sanki kaderin onun omuzlarına yüklediği sorumluluktan g   alıyordu. Tarih böyle bir sorumluluğu bir

sanatçıya çok nadir yüklemişti. Rolland küçük odasında hasta haliyle tüm dünyadaki barış hareketine liderlik ediyordu. Bu küçük odadan tüm dünyaya sesleniyordu. Verdiği mücadelenin büyüklüğü içinde bulunduğu güçlük müthiş bir büyüye dönüşüyor, bu küçük dünyaya yayılıyordu. Zweig bu büyüün gerçekleştiği odada oluşan görüşmeden o kadar etkilenmişti ki arındığını hissediyordu. Dünyaya yayılan yaşamayı ve yaşatmayı amaçlayan bu fikir ortamı, Zweig'ı öldüren savaş ortamından kurtarmış, canlandırmıştı. Bu sarsılmaz kişiliğin yanından güçlenmiş bir şekilde dönüyordu.

Cenevre'den tekrar Zürih'e dönen Zweig, oyununun provalarına katılıyordu. Savaştan uzak Zürih; barışseverleri, sanatçıları, fikir insanlarını çekiyordu. Sadece onları değil her türlü alışverişi, borsacıları, casusları, propagandacıları da kendine çekiyordu. Her milletten her meşrepten insan toplanmıştı bu şehre. Bir yandan savaştan uzak ortamıyla barışseverlerin seslerinin daha g r çıktığı bir ortamken diğer yandan her milletten casusun temizlikçi, garson, resepsiyon görevlisi olarak bulunabildiği güvensiz bir ortamdı. Zweig, bu şehirde hem düşüncelerini paylaşabildiği ortamlar bulurken hem de yeni kişiilerle tanışıyordu. Tıpkı 20. yüzyıl romanını etkileyen Ulysses'in yazarı James Joyce gibi... Acı bir öfke ile dolu bu genç şairin roman dünyasını sarsacak bir devrim üzerinde çalıştığını yani Ulysses'i yazdığını bilmiyordu. Cafe Odeon'da buluştuğu bu asabi genç, içindeki öfkeyi dökecek, bütün dillerin üstünde bir dil istiyordu. Ve bunu yaptı, kendine özgü sanatsal bir dille...

Zürih böyle sürprizler yapsa da casusların oluşturduğu güvensizlik ortamı her geçen gün artıyordu. Bunu sezen Zweig, şehre yarım saat uzaklıktaki bir otele geçti. Dostlarıyla orada görüştü ve çalışmalarına bu sakin ortamda devam etti. Savaş bitene kadar çalışmalarını R schlikon Tepesi'ndeki bu otelde yaptı.

“Belki de... Utançların en büyüğü...

İnsanın kendine en yakın bildiğı kimselere karşı duyduğu utançtır.”

– Stefan Zweig

-XX-

Sanatının en verimli durağı: Salzburg

Savaş biter bitmez savaşı kaybeden, parçalara ayrılan, sefalet içindeki ülkesine döndü Zweig. Avusturya'ya dönmek; fabrikaları yabancı ülkelere geçmiş, ulusal bankasının rezervlerine el konmuş, yüklü savaş borçları altında ezilen, yiyeceğin, kömürün olmadığı bir ülkeye dönmekti. Zweig, bu kararın mantıklı açıklamasını yıllar sonra bile yapamıyordu. Belki de onu eserlerinde hayat verdiği yenilenlerin yazgısı çekti bu yenilmiş ülkeye.

Avusturya'daki dehşetin derinliğini anlayabilmesi için ülkesine ait bir trene binmesi yetti. Trende bir deri bir kemik kalmış kondüktörler karşıladı onu. Ve tıpkı kondüktörler gibi değerli her şeyi sökülüp çalındığı için bir deri bir kemik kalmış bir tren... Soğuktan donmamak için sırt sırta oturup birbirinin vücut ısısından ısınan yolcular... Düşük kalorili linyit kömürüyle ağır ağır ilerleyen, bazen duran, bir saatlik yolu dört beş saatte alan yaşlı bir lokomotif...

Savaş döneminde Salzburg'da bir ev almıştı Zweig. Derhal bu eve gitti. Burada yaşamaya karar verdi. Bu kararın birkaç nedeni vardı. Savaş döneminde farklı tutumlarından dolayı eski dostlarıyla uzaklaşmıştı. Bir çeşit inzivaya çekilmek istiyordu. Doğası güzel bu şehir pek çok şehre kolay ulaşabileceği bir kavşak gibiydi. Onca yaşanan gürültüyü dindirebilecek kadar sakindi. Salzburg'da aldığı ev tam inzivaya uygun bir konumdaydı. Ormanın içinde, otomobillerin ulaşamadığı ancak merdivenlerle ulaşılabilen bir tepedeydi. Manzarası, kentin sivri çatılarına ve Alplere bakıyordu. Ev, 17. yüzyılda yaşayan bir piskoposun kalmaydı. Av köşkü olarak kullanılmış, sonra eklemelerle bir nevi saray yavrusuna dönmüştü. Tarihi, konumu ve görüntüsü ile konukların hayran kaldığı bu ev oldukça kullanışsız ve soğuktu. Evin bir kötü özelliği de yıllar sonra dünyanın başına bir heyula gibi çökecek olan Hitler'in evinin bulunduğu Salzberg'i görmesiydi.

Zweig'in hayatının en verimli dönemi olan Salzburg yılları oldukça çileli başlamıştı. Kış boyunca yazılarını soğuktan moraran parmaklarla yorganın altında yazdı. Ülkede her şeyin kıtlığı yaşanıyordu. Parayla da olsa bir şey

bulmak mümkün değildi. Zaten paranın değeri de yüksek enflasyon nedeniyle eriyip gidiyordu. Bu çileli dönem üç yıl kadar sürdü. Üç yılda her Avusturya vatandaşı gibi Zweig da zor zamanlar geçirmişti. Sanat açısından da bu dönem baş döndürücü geçiyordu. Birbirinden aykırı uç sanat akımları ortaya çıkıyor, abartılı olmayan hiçbir şeyi geçerli kabul etmiyordu. Bu durumda Zweig’a kendi fildişi kulesine çekilip yazmaktan başka seçenek kalmıyordu. Bu motivasyonla yazdı. 1919’da geldiği 1934’te İngiltere’ye gitmek zorunda olduğu zamana kadar 20’ye yakın eser yazdı. Üç Büyük Usta (Balzac, Dickens, Dostoyevski), Yıldızın Parladığı Anlar, Amok Koşucusu, Kendileri ile Savaşanlar (Hölderlin, Kleist, Nietzsche), Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar (Casanova, Stendhal, Tolstoy), Marie Antoinette (Sıradan Bir Karakterin Portresi) gibi önemli birçok eseri burada hayat buldu. Bu üretken enerji okurlarına da yansdı. Kitaplarının baskısı milyonlara ulaştı. Yıldızın Parladığı Anlar adlı eseri kısa sürede 250.000 adet basıldı. Cenevre Milletler Cemiyeti raporuna göre dünyada eserleri yabancı dile en çok çevrilen yazar oldu. Artık okunduğu coğrafya Kahire’den Lizbon’a, Mexico City’den Şanghay’a ulaşmıştı. Bir Rus yayınevi bütün eserlerini çevirmeyi düşünüyor, önsözünü Gorki’nin yazmasına izin verip vermeyeceğini soruyordu. Bunu bir öğrenciyken Gorki’yi sıranın altından hayranlıkla okuyan Zweig’a soruyorladı. Alman edebiyatı Erasmus’tan bu yana böyle bir başarı görmemişti.

Neden bu kadar çok okundu? Başarısının sırrı neydi? Bu soruların birkaç cevabı vardı. Öncelikle sabırsız ve heyecanlı okur olmasından kaynaklıydı. Gereksiz uzatmalar, abartılı ifadeler, kesin ve anlaşılır olmayan cümleler hep onu yoruyordu. Onun için iyi kitap son sayfasına kadar yaprak yaprak yükselen ve son sayfasına kadar nefes kesen tempoda okunan kitaptı. Bu şekilde kendi eserlerinde bunu uyguladı. Sade ve akıcı bir üslup kullandı. Yazıyı gereksiz tüm ayrıntılardan arındırdı. Önce dilediği gibi yazıp sonra üzerinden geçiyordu. Üzerinden geçerken gereksiz ayrıntıları atıp yoğunlaştırma ve biçimlendirme yapıyordu. Ve bunu bir yazı temposuna dönüştürüyordu. Heyecanlı yapısı yazının ritmini etkiliyordu. Ona göre 1000 sayfalık metinden çıkardığı 200 sayfalık öz metin ulaşmak istediği şeydi. Çöpe atılan 800 sayfalık bölüm için hiçbir üzüntü duymuyordu. Hatta bundan keyif alıyordu. Yaptığı bu işleme “vazgeçebilme sanatı” diyordu. Bu katı disiplin, yalınlık ve salt önemli olanla yetinme eylemi Zweig’a göre başarısının nedeniydi.

Salzburg’da böyle başarılı bir dönem geçiriyordu. Zweig’in bu üretken ve başarılı yıllarının arkasında onu destekleyen ona mükemmel bir ortam sunan bir kadın vardı: Friderike Maria von Winternitz.

“Sen, beni asla, asla tanımayan,

bir su birikintisinin yanından geçercesine yanımdan geçip giden, bir taşa basarcasına üstüme basan, hep, ama hep yoluna devam eden ve beni sonsuz bir bekleyiş içerisinde bırakan sen, kimsin ki benim için?”

– Stefan Zweig

-XXI-

Zweig’a en verimli çağını yaşatan kadın:

Friderike Maria von Winternitz

Zweig, hayatı boyunca pek çok ünlü dost edindi. Bunda bazen şanslı yardım etti ona, bazen de dost edinmedeki sihirli kabiliyeti... Çoğunlukla kendi seçti dost olacağı kişileri... Bu durum hayatının önemli bir dönemine etki edecek ilk evliliği için geçerli değildi. Bu evlilikte Zweig Friderike’yi değil Friderike Zweig’ı seçmişti.

Zweig’la ilk karşılaşma bir partide olmuştu. Friderike onu fark etti ancak herhangi bir konuşma olmadı. Akıllı, enerjik, edebiyata tutkun ve aynı zamanda yazar olan Friderike’nin o dönem sorunlu bir evliliği vardı ve bu sorunlu evlilikten iki çocuğu... Eşi ile arasında düşünsel bir uçurum vardı. Bu uçurum gün geçtikçe derinleşiyor, evliliği zayıflıyordu.

İkinci karşılaşma 1912’de tesadüf eseri bir restoranda oldu. Bu karşılaşmayla ilgili şunları yazdı Friderike günlüğüne:

“Çok genç, bir bohem olmaktan çok bakımlı, yakışıklı bir erkek görünümünde; görünüşe göre de, bir kadına söyleyeceklerini, sözcükleri gereksiz kılan bir bakışla anlatmaya alışmış biri. Duygudan eser yok. Thersites’in yazarı değil artık, daha çok Dönüşmüş Komedyen’in neşelisi...”³

Zweig’la bu karşılaşmada da özel olarak konuşamayınca doğrudan ona mektup göndermeye karar verdi. Mektubu gönderdikten sonra telefonla görüştüler. Sonra Zweig onu ziyaret etti ve ona bir kitabını hediye etti. Zweig bu sıra dışı kadından çok etkilenmişti. Onun için günlüğünde şöyle yazacaktı:

“Pazartesi, 24 Eylül 1912

Öğleden sonra Bayan von Wi... insanın düşünebileceği gerçekten hassas bir kadınla yapılabilecek en zarif sohbet, ama onu asıl büyük yapan içten gelen

samimiyeti ve enerjisi...”[4](#)

Bu buluşmadan sonra daha sık görüştüler. Birlikte planlar yaptılar. Friderike eşinden boşandı ama evlenemediler. Çünkü Avusturya yasaları buna engeldi. Bu yasalara göre Katolik bir kadın boşandıktan sonra bir daha evlenemiyordu. Birlikte yaşamaya başladılar. Zürih’te de onun yanında oldu. Bu girişken cesur kadın Zweig’in biten oturma izni için savaş anında Viyana’ya gitti. Bir şekilde onu askerlikten muaf tutan görüşmeleri başarıyla sonuçlandırdı. Savaş bitene kadar Zürih’te beraber kaldılar. Savaşın bitmesiyle Avusturya’ya geçtiler. Bir yıl sonra yıkılan monarşi ile birlikte Avusturya yasaları değişti ve evlilik önündeki engel kalkmış oldu. 1920’nin Ocak ayında evlendiler.

Verimli Salzburg yıllarının mimarı Friderike ve Zweig, Salzburg’daki evlerinde yaşamaya başladılar. Friderike, onu pamuklara sararcasına dış dünyadan koruyordu. Evin tamirâtı da dahil hiçbir sıradan iş için onun kendi içdünyasından çıkmasına izin vermiyordu. Bu da onu yoğun bir çalışma temposuna sokuyordu. Friderike bir yandan hayatını yönetiyor bir yandan da evlerine gelen ünlü konukları ağırlıyordu. Thomas Mann, James Joyce, Hofmannsthal, Paul Valery, Richard Strauss, Wells gibi ünlü konukların yanında dönemin yetenekli genç yazarlarını da onları yüreklendirmek için evine davet ediyordu Zweig. Bu da yoğun bir ziyaretçi akını demek oluyordu. Friderike, bu akını da yönetiyordu. Bir yandan da Zweig’in yazdığı eserlerin ilk okuru ve editörü oluyordu. Araştırmalarına yardım ediyor, çeviriler yapıyor, alıntılarını düzenliyordu. Ona gönderilen kitapları okuyor, mektuplarını yazıyordu. Aynı zamanda iki kızını Zweig’in pek yardımcı olmamasına rağmen yetiştiriyordu. Bu enerjik ve iradeli kadın Zweig’a iradesi ve enerjisini adeta aktarıyordu. Yıllar böyle geçti. Bu üretken ve mutlu düzen 1934’te Zweig’in evine polis baskını olana kadar sürdü. Baskına çok öfkelenen Zweig, ülkeyi terk etti. Eşini çocuklarıyla Avusturya’da bırakarak İngiltere’ye geçti. Çalışmalarına bu ülkede devam etti. Zweig, ara ara Friderike’nin yanına gitti, Friderike de ara ara Zweig’in. Zweig Friderike’nin yokluğunda çalışmalarında zorlandı. İşlerinde yardımcı olacak bir sekreter bulmak hasıl oldu. Onu da Friderike seçti. Yahudi mültecilerinin örgütü olan Woburnhouse’dan Lotte Altınann isminde genç bir kadını işe aldı. Bu kadın Kattowitzli bir demir tüccarının kızı ve bir hahamın torunuydu. Kültürlü, düşünceli, sessiz ve yetenekli biri olarak

tanınmıştı. Ağırbaşlı, ciddi ve yaşından beklenmeyecek kadar hüzünlüydü. Astım hastası olan bu kızın ürkek bir kırılğanlığı vardı. Lotte, istekleri anlama ve hissetme gibi bir yeteneğe sahipti. Zweig artık Lotte ile çalışmaya başladı. Bu, evlilikleri için sonun başlangıcı oldu. Lotte ile Zweig yakınlaştı. Bu yakınlaşma evli çifti birbirinden uzaklaştırdı. Çok geçmeden Friderike durumu fark etti, Lotte ile yollarını ayırmasını istedi. Zweig vazgeçemedi Lotte'den ve evlilikleri 17. yılında fiilen, 18. yılında resmen son buldu. Bu boşanma sadece evliliklerini bitirdi, dostlukları ömürlerinin sonuna kadar devam etti.

[3](#) Stefan Zweig, Hartmut Müller, Kavram Yayınları, 1998, Çevirmen: Mahmure Kahraman

[4](#) Stefan Zweig, Hartmut Müller, Kavram Yayınları, 1998, Çevirmen: Mahmure Kahraman

“Ve sanırım beni ölüm döşegimden çağırsan, birden ayağa kalkıp sana gelecek

gücü bulurdum.”

– Stefan Zweig

-XXII-

İkinci Dünya Savaşı öncesi ikinci dünya gezisi

Dünyayı daha önce genç ve tanınmamış biri olarak gezen Zweig, İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde tekrar gezmeye başlamıştı. Artık tanınan bir yazar olarak gittiği her ülkede dostları, yayıncıları, okurları vardı. Gittiği her yerde konuşmalar, konferanslar yapıyor, Avrupa'nın düşünsel birliğinin hayalini anlatıyordu. O ülkenin en değerli kütüphanelerinde çalışıyor, en değerli kitapları ayağına kadar geliyordu. Gençken tek satır dahi yazmaya çekineceği birçok büyük sanatçıyla dostluklar kuruyordu. Her kapı açılıyordu. Bunun keyfini sonuna kadar yaşayan Zweig, bir yandan da gençliğindeki o özgürce gezmelerini özlemle hatırlıyordu.

Bu gezilerin ilkini İtalya'ya yaptı, sonra da Tolstoy'un 100. doğum yıldönümü için Rusya'dan davet aldı. Rusya'da 14 gün geçirdi. Hüzünlü bozkırlarını, "Beyaz Geceler" ve Raskolnikov'un Petersburg'unu gezdi. Çoğu yerden ve Rus insanının sıcaklığından etkilendi fakat onu en çok etkileyen Tolstoy'un mezarıydı. Ormanın derinliklerinde yapayalnız bulunan bu mezarın bir ağacın gölgesinde hiçbir korumalığı yoktu. Tolstoy'un torunu gezdirdi mezarı. Mezarı çevreleyen ağaçları Tolstoy kardeşi ile birlikte daha küçük bir çocukken dikmişti. Ağaçları dikmelerinin nedeni ise bir köylü kadından dinledikleri efsaneydi. Kadın onlara bu yere ağaç dikmeleri durumunda yerin onların mutluluk mekânı olacağını söyledi. Bunun inancıyla kardeşi ile birlikte o yere ağaçlar diktiler. Tolstoy da vasiyetinde buraya gömülmek istediğini söyledi ve kendi diktiği ağaçların gölgesine gömüldü. Mezarın sadeliği Zweig'ı altüst etti çünkü ne bir yazıt vardı ne de bir heykel vardı. Dikdörtgen, üzerinde hiçbir ibare bulunmayan sade bir mezar...

Zweig, Rusya'ya giderken yanında götürdüğü her şeyi karşılaştığı kişilere hediye etti, dönerken yalnızca Gorki'nin dostluğunu yanında götürüyordu. Bu büyük sanatçı ile görüşmeleri bir tercüman vasıtasıyla oldu çünkü Gorki yabancı dil bilmiyordu. Ancak beden dilini harika kullanıyordu. Bu durumda Zweig, bazen tercümana gerek duymadan anlattığı şeyi anlıyordu.

Öğrencilik yıllarında hayranlık duyarak okuduğu yazarla tanışmak onun için paha biçilmezdi.

Rusya'dan döndükten sonra Avrupa içinde çeşitli zamanlarda Paris'e, Sorrento'ya, Milano'ya, İskoçya'ya, Londra'ya gezilerde bulundu, ziyaretler yapıp konferanslarda konuştu. Asıl büyük seyahatini ise Brezilya ve Arjantin'e yaptı. Brezilya hükümeti ve PEN Kulübü PEN Kongresi'ne katılmak üzere Buenos Aires'e davet etti. Alcantara adlı gemiyle 14 günlük bir yolculuk sonrası Rio de Jenerio'ya ulaştı. Brezilya'nın önce iklimi ve doğasından etkilendi, sonra da kendisine gösterilen ilgiden. Çünkü bir devlet başkanı gibi karşılandı. O dönem devlet başkanı olan diktatör Getulio Vargas ile tanıştı. Brezilya'yı gezdikçe büyüledi. Irk ve sınıf çatışmasının olmadığı, çeşitli ırkların bir arada huzur içinde yaşadığı bu ülke bir ütopya gibiydi. Bu zihinsel ve kültürel beraberlik içindeki insanlar ona örnek bir model olarak görüldü. Sonra Arjantin'e geçip gezisini tamamladı. Bu gezi Avrupa'nın durumundan oldukça endişeli olan Zweig'a bir nebze de olsa nefes olmuştı.

“Belki de insan her şeyi içine atmaktan boğuluyordu zamanla...”

– Stefan Zweig

-XXIII-

50. yaş ve anlamsız huzursuzluk

Kasım 1931’de yaşlı postacı sürükleye sürükleye Zweig’in evine koca bir çuval dolusu mektup getirdi. Zweig, 50. yaşına girmişti. Görkemli evinin güzel manzarasına bakarken yaşadığı 50 yılı düşündü. Hayat ona fazlasıyla cömert davranmıştı. Edebiyat dünyasında ulaştığı nokta çocukluk hayallerinin çok ötesindeydi. Edebiyat dünyasında elde ettiği başarıyla zamanın en önemli şahsiyetleriyle dostluk kurmuştu. Yeryüzünün en güzel şehirlerini gezmişti. Yazar olduğu için hiçbir yere bağlı kalmayacak bir özgürlüğe sahipti. Ürettiği eserler, her millettten okurlar tarafından beğenilerek okunmaktaydı. Dünyaca üne ve ömrünün sonuna kadar yetecek paraya sahipti. Gençliğinden bu yana hep istediğini yapmış, başarılı olmuştu. Hayatın her yönüyle yüzüne güldüğü zamanlarda her insanın içinde oluşan içten içe onu kemiren huzursuzluk onun da ruhunu sarmıştı. Endişelenmesini gerektirecek hiçbir şey yoktu. Ölüm veya hastalanma korkusu değildi bu. Belki de yaşlanma korkusuydu. Bu anlamsız huzursuzluğun onu vatansız kılacağını, bütün kitaplarını yok edeceğini, kazandığı her şeyi kaybettireceğini, bir vatan haini olarak ülke ülke sürükleyeceğini bilemezdi tabii. Nasıl bilsindi çıldırmış bir delinin tüm Avrupa’yı, hayallerini, kitaplarını, yaşama sevincini elinden alacağını?

Hitler’in ortaya çıkışı ile ilgili şu cümleyi kurar Zweig: “Tarihin değişmez yasasıdır, çağa damgasını vuran önemli olayların nasıl başladığını dönemin çağdaşları bilmez.” Tıpkı kendisi gibi. Hitler’i ne zaman fark ettiğini hatırlamıyordu. İlk girişimi başarısız olmuş bu kaba şiddet düşkünü muhteris adamın bir daha başarılı olamayacağını düşünüyordu. Ocak 1933’te şansölye olana kadar herkes böyle düşünüyordu. Herkes böyle düşünürken Hitler boş durmamıştı. Farklı görüşteki kişilere büyük vaatler vermiş, her partiden kilit noktadaki kişileri kendi safına katmıştı. Hitler bunu öyle güzel yapmıştı ki iktidara geldiğinde herkes kendisinin kazandığını düşünüyordu ama kazanan Hitler’di. Herkes Hitler’i kendi adamı olarak görüyordu ancak o verdiği tüm sözleri daha ilk haftadan çöpe atmıştı. Çok geçmeden hukuku yerle bir etti. Barışın ortasında kurduğu toplama kamplarına insanları sorgusuz sualsiz doldurunca dünya bunun gerçek olduğuna inanmak istemedi. Gece yarısı nehri yüzerek geçip

Salzburg Dağları'nı aşan ilk mültecileri Zweig gözleriyle görmüştü. Ve olacakları siyaseti çok takip etmemesine rağmen sezmişti. Hatta Almanya'da kitaplarının yasaklanacağını Almanya'daki yayıncısına söylediğinde yayıncısı şaşırmişti: "Almanya hakkında tek olumsuz cümlesi olmayan sizin kitaplarınızı kim yasaklayabilir?" demişti. Bazen hiçbir suç işlemesiniz bile varoluşunuz bile onları rahatsız eder ve bu onlar için başlı başına bir suçtur. Çok geçmeden hatta Hitler geldikten birkaç ay sonra Zweig'ın kitapları meydanlarda yakılıyordu. Hitler insanlık vicdanına sığmayacak eylemleri bir takvime göre yavaş yavaş ve her seferinde biraz dozunu artırarak yaptığı için kimse ses çıkarmıyordu. Avrupa ülkeleri kendi sınırları dışında olan bu olay için kılını kıpırdatmıyor ve tarafsızlığını sürekli ifade eden Hitler'e karşı endişelenmekten öteye gidemiyordu. Küçük ve sürekli adımlarla büyüyen bu yangın kavadaki kurbağa misali Avrupa'yı sarınca her şey için çok geç olacaktı.

Hitler atacağı herhangi bir adımı önce resmi sorumluluğu olmayan gruplara yaptırıyor, istediği ortamı oluşturunca yasalaştırıyordu. Yahudi boykot kararını halkın öfkesi olarak sunmuş, kitap yakma olaylarını da üniversitelilere yaptırmıştı. Sonrasında bu yakılan kitapları tamamen yasaklamak için "Alman Halkını Koruma Kanunu"nu çıkardı. Artık Zweig'ın kitapları Almanya'da yasaktı. Almanya'daki edebi varlığı tümüyle yok edilmişti. Avusturya halkı Almanya'da yaşanan bu olayların geçici olduğunu, kendilerine bir şey olmayacağını düşünüyorlardı. Olaylar çok hızlı geliyordu. Bunu fark edemiyorlardı. Hitler yandaşları Avusturya'da gençleri organize ediyor, propagandalarını onların vasıtasıyla yapıyordu. Bu zamanlarda basit bir olay yaşadı Zweig. Sokakta karşılaştığı bir arkadaşı onu görmemiş gibi yapmıştı. Acaba gerçekten görmemiş miydi diye düşünürken arkadaşından telefon aldı. Kendisiyle görüşmek istiyordu. Ziyaret için eve geldiğinde kendisiyle dostluğunu devam ettirmek istediğini ancak Yahudi dostu olarak damgalanmak istemediğini söylüyordu. Bu görüşmeden sonra dostlarının eskisi kadar evine gelip gitmediğini fark etti. Tehlikedeydi. Bu ortamda birkaç aylığına İngiltere'ye gitti. Sakin İngiltere ortamı, geri döndüğünde Avusturya'nın nasıl bir fırtınaya gebe olduğunu daha iyi algılamasını sağladı. Çok geçmeden evine dört polis geldi. Evde sakladığı silahları vermesini istediler ve evde arama yapmaya başladılar. Yarım saatlik formalite bir aramadan sonra çıktılar. Bu olay Zweig'ı çok öfkelenmişti. Artık Salzburg'daki evinde kalmak istemiyordu. Bu olayın

onu bu kadar öfkelendirmesinin nedeni ise bardağı taşıran son damla olmasıydı. Bir yıldır kişisel hak ve özgürlüğün ayaklar altına alındığı bir dönem yaşanıyordu. Ev aramaları, keyfi tutuklamalar, servetlere el koymalar, sürgünler olağan hale gelmişti. Nasyonal Sosyalistlerin Avusturya'yı nasıl baskı altına aldığını gören Zweig bu olayla İngiltere'de yaşamaya karısı Friderike'nin ısrarlarına rağmen karar vermişti.

“Kimdim ki ben senin gözünde?

Yüzlercesi arasından sadece birisi,

sonrasız sürüp giden bir zincirde

tek bir serüven halkası.”

– Stefan Zweig

-XXIV-

İngiltere yılları ve Lotte

Bir öfkeyle İngiltere'ye gelen Zweig, burada ömrünün sonuna kadar beraber olacağı ikinci eşi Lotte'yle tanışacaktı. Bu tanışma birinci eşi Friderike vasıtasıyla olacaktı. Friderike Salzburg'da olduğu için ona yardım edecek bir sekreter gerekmekteydi. Zeki, kültürlü, düşünceli, sessiz ve yetenekli Lotte, bu iş için biçilmiş bir kaftandı. Artık Zweig, İngiltere'deki çalışmalarını Lotte ile birlikte yürütüyordu. İngiltere yılları Salzburg kadar verimli geçmiyordu çünkü sadece bedenlen İngiltere'ydi, ruhen bir karmaşa içerisindeydi. Akıllı Avrupa'nın ve Avusturya'nın üstüne karanlık bir sis gibi çöken Hitler'deydi. Diğer yandan Lotte ile yakınlaşıyorlardı. Astım hastası bu genç kızın başkasına muhtaç ürkek durumu onu etkilese de asıl etkileyen sessiz, sakın, sözcüklere gerek duymadan karşısındakini anlayabilmesiydi. Bu özellikleriyle Zweig'ın annesi Ida'nın tam tersi bir kişiliği sahipti. Bu da Zweig için ideal kadın tipi idi çünkü annesinin onu rahatsız eden inatçı gürültülü yapısından olabildiğince uzaktı. Lotte'nin yaşına hiç de uymayan aşırı bir ağırbaşlılığı ve hüznü vardı. Zweig onu bu bütün özellikleriyle sevdi ve duygularını ona bir mektupta şöyle ifade etti:

“Sizin gibi genç bir kıza, böyle bir özveriyle istekleri anlayan ve hatta hissedenden birine rastlamak hiç de kolay bir şey değil; genç bir insanla gerçek bir evlilik ümidine kapılmak, hatta bunu isteyebilmek için sanki çok yaşlıymışım, zamanın çok gerisindeymişim gibi bir korku var hep içimde...”

Aşkına karşılık buldu Zweig. İngiltere'de artık yalnız değildi. Çalışmalarına aşkları eşlik etti. Lotte, Zweig'ın Sabırsız Yürek romanına ilham oldu. Romandaki merhamete muhtaç “Edith von Kekesfalva” karakterini andırıyordu. Merhamet duygusunun gösterenle ile gösterileni nasıl bir açmaza sürüklediğini gözler önüne seriyordu.

Zweig'ın İngiltere günlerinde yabancı bir ülkedeki yalnızlığını ve Hitler'in tedirginliğini bir nebze dindiren ikinci bir kişi vardı: Sigmund Freud. 83 yaşındaki bu bilim insanı Hitler'in Viyana'sından Napolyon'un soyundan gelen Prenses Maria Bonaparte'in sayesinde güçbela İngiltere'ye getirilmişti. Onu bir daha göremeyeceğini düşünen Zweig için onun gelişi

bir mucize gibiydi. Yaptığı devrim nedeniyle bilim dünyasında dışlanan bu yalnız adam, ülkesinden canını zor kurtarmıştı. Zweig, Freud’la buluştuğunda hayatının son demlerini yaşayan bu hasta adamı çok dinç buldu. Sanki güçlü yazma isteği hastalığını, sürgününü ve yaşlılığını yenmişti. Zweig onunla yaptığı konuşmalardan inanılmaz bir zevk alıyordu. Ama bir yandan da hastalığı ilerliyordu. Her görüşmelerinde biraz daha yitiyordu. Zweig, son görüşmelerinden birinde Freud’un da hayran olduğu dönemin en yetenekli ressamlarından Salvador Dali’yi de yanlarında götürmüştü. Onlar konuşurken Dali de Freud’un resmini yapıyordu. Zweig, bu resmi Freud’a asla gösteremeyecekti çünkü kaçınılmaz sonun yaklaştığını fark eden Dali, Freud’un yüzünde ölümü çizmişti. Zweig, Freud’un ortaya koyduğu çalışmaları tamamen kabul etmeyip bir kısmını eleştirse de eserlerinde, sanatında ve hayatında Freud’un etkileri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Eserlerinin psikolojik altyapısı bunun bir nevi göstergesiydi. Çıkan her eserini ona gönderip değerlendirmesini merakla beklemişti. Avusturya’nın bilim dünyasına kazandırdığı en büyük bilim insanlarından olan Freud’un vatanının dışında hayata gözlerini yumması Zweig’ı derinden etkiledi.

Zweig, Ruh Yoluyla Tedavi kitabında şöyle diyecekti:

“Sigmund Freud, insanlığın kendisini daha iyi anlamasını sağlamıştır; daha iyi anlamasını diyorum, daha mutlu olmasını değil.”[5](#)

[5](#) Stefan Zweig, Hartmut Müller, Kavram Yayınları, 1998, Çevirmen: Mahmure Kahraman

“İçimin bir zamanlar ne kadar
ölü olduğunu asla bilmediler,
şimdi nasıl çiçek açtığımı da
asla anlamayacaklar.”

– Stefan Zweig

-XXV-

Vatansızlık...

Takvimler 13 Mart 1938'i gösterdiğinde Viyana'dan gençliğinde sefil ve başarısız bir şekilde kovulan Hitler, bu şehirden intikamını almış, Avusturya'yı ilhak etmişti. Bu Zweig için pek çok anlamı içinde barındırıyordu. Gençliğinin sanat kokan şehri barbarların eline geçmişti. Bir daha vatanına dönemeyecekti. Yaşlı annesi bu şehirde yaşıyordu. Ve artık o vatansız biriydi. Pasaportunu verip vatansızlar pasaportu almak zorunda kalmıştı. O artık her ülke için kuşkuyla bakılacak, bürokrasi ile yıldırılacak, küçük görülecek bir yabancı, bir vatansızdı. Gittiği her yerde büyük bir ihtiramla karşılanan hatta bazen devlet başkanları tarafından ağır lanma onurunu yaşayan Zweig artık küçük bir memurun gülümsemesine, dostluğuna muhtaç hale gelmişti. Bu, gururunu yerle bir ediyordu. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce insanlar sadece ruh ve bedenden oluşuyordu. Birinci Dünya Savaşı sonrası buna bir de pasaport eklendi. Son eklenen diğer ikisini önemsiz kılıyordu. Pasaportu yoksa kişi insan sayılmıyordu. Pasaportun hayatımızda nasıl bir değişiklik oluşturduğunu şöyle betimliyordu Zweig otobiyografisinde:

“1914 yılından önce yeryüzü tüm insanlığa aitti. Herkes istediği yere gidebiliyor ve istediği kadar uzun kalabiliyordu. İzin verme yoktu, kabul etme yoktu. Günümüz gençlerine 1914 öncesinde Hindistan'a ve Amerika'ya gittiğimi, pasaportum olmadığını ya da hiç pasaport görmediğimi anlattığımda, nasıl şaşırdıklarını görünce pek eğleniyorum. İnsan dilediği taşıta biniyor, iniyordu, kimseye bir şey sormadan ya da sorulmadan, bugün yapıldığı gibi yüzlerce formdan bir tanesini bile doldurması gerekmiyordu. İzin kâğıdı ya da vize alması gerekmiyor, başka herhangi bir sorunla karşılaşmıyordu; bugün herkesin herkese karşı duyduğu, adeta hastalık haline gelmiş kuşku nedeniyle gümrük memurları, polisler ve jandarmaların adeta tel örgü oluşturduğu aynı sınırlar, eskiden kuzey ve güney kutupları arasındaki sanal meridyen gibi sorunsuzca geçilen sembolik bir çizgiden başka bir şey değildi.”[6](#)

Zweig'ı bu kadar yıpratın bu durumun bir nedeni de babasından kalma “kimseden bir şey istememiş olma” gururuydu. Bu gizli gurur o kadar derin

bir duyguydu ki ikincil kişiler için dahi bir ricada bulunmak onu boğuyordu. Hele ki vatansızlar pasaportuyla seyahat etmek onun özgür ruhuna bir hançer saplıyordu.

[6](#) Dünün Dünyası, Stefan Zweig, Can Yayınları, 2013, Çevirmen: Gülperi Sert

“Eğer ölüyorum diye üzülseydin,
ölemezdim!”

– Stefan Zweig

-XXVI-

Annesinin ölümüne şükretmek...

Hitler'in Avusturya'yı ilhak etmesiyle akla hayale gelmeyecek fiziki ve psikolojik şiddet ortamı meydana gelmişti. Profesörler sokakları süpürüyor, hayatının son dönemlerini yaşayan Yahudiler, tuvalet temizliyordu. Evlere zorla girilip kadınların kulaklarındaki küpeler zorla koparılıyordu. Hitler, Yahudilerin evlerini, fabrikalarını, işyerlerini, tüm varlıklarını elinden alıp kendi taraftarlarına ganimet olarak dağıtıyordu. Yahudilerin banklara oturmasını yasaklamak gibi saçma sapan yasalar çıkararak psikolojik ve fiziki şiddetin dozunu artırıyor. Zweig'in annesi Ida Brettauer, adeta zebanilerin dört bir yanı sardığı bu cehennem ortamında kalmıştı. 84 yaşındaydı. Hayatının son zamanlarını yaşıyordu. Cehennemin ateşi tüm Viyana'yı yakmadan vefat etmişti. Yaşasaydı göreceği çok zulüm olacaktı. İyi ki görmedi, iyi ki yaşamadı dedi Zweig. İnsan annesinin ölümüne şükreder mi? İşte o dönem insanlığın karanlığı bu duruma şükredecek seviyedeydi. Ne annesini son kez görebildi ne de cenazesine katılabildi. Dünyanın başına çökmüş bu muhteris adam tüm dünyayı tehdit ettiği gibi Zweig'in hayatını da tuzla buz ediyordu. Ve o eli kolu bağlı bir şekilde bu felaketi izlemek zorunda bırakılıyordu.

“Ruhu çoktan ölmüştü,
geriye öldürülecek yalnızca
bedeni kalmıştı.”

– Stefan Zweig

-XXVII-

Hayallerin öldüğü gün...

Hayranı olduğu, “ustam” dediği Roterdamlı Erasmus’un hayatını anlattığı eseri için şöyle der Zweig: “En kişisel, en özel eserim...” Bunu demesinin nedeni kendini hem hayalleri açısından hem de kişilik bakımından Erasmus’la özdeşleştirmesiydi. Belki de bu eserin onun deneme türündeki başyapıtı sayılmasının nedeni bu özdeşleştirmeydi. Roterdamlı Erasmus: Zaferi ve Trajedisi adlı eseri bu özelliğiyle Stefan Zweig’in dünya görüşünün özetiydi. O da ustası gibi Avrupa’nın birliğini savundu, barıştan ve iç özgürlükten yanaydı. İnsan kimsenin boyunduruğu altına girmemeliydi. Hümanizmin kurucusu ve en büyük hümanist kabul edilen Erasmus gibi insanların din, dil, ırk ayrımı gözetmeden bir arada yaşayabileceğini düşünmekteydi. Bu ideali o kadar içselleştirdi ki onu yaşama amacı haline getirdi. Yani hayatını Avrupa’nın birliğine ve savaş karşıtlığına adadı. Savaşa karşı savaş açtı. Bu şekilde hayatını bu ideale bağlayarak bir nevi hayatıyla kumar oynadı. Hitler’in ortaya çıkmasıyla kumarı kaybedeceğini anladı ama son ana kadar belki barış çabaları sonuç verir diye bir umutla bekledi. Ve kumarı kaybetti: 1 Eylül 1939’da Hitler İkinci Dünya Savaşı’nı başlattı. Bu tarih Zweig’in hayallerinin öldüğü gündü.

“Gidilecek tek bir yol vardı artık
fakat oradan da dönen olmuyordu.”

– Stefan Zweig

-XXVIII-

İkinci evlilik ve dönüşü olmayan yolculuk

İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması iki kişisel sorunu da beraberinde getirmişti: Lotte'nin eski bir Alman vatandaşı olarak toplama kampına götürülme tehlikesi ve eski uyruklarından dolayı İngiltere tarafından “düşman yabancılar” olarak kabul edildikleri için bürokratik kısıtlamalara maruz kalmaları... Zweig, Lotte'yi toplama kampına gitme tehlikesinden kurtarmak için onunla evlendi. Düşman yabancılik sıfatından kurtulmak ve İngiliz vatandaşlığına geçmek için başvuruda bulundu. H. G. Wells'in büyük desteğiyle İngiliz vatandaşlığına geçtiler. Zweig'in Bath'teki evinde kalmaya başladılar ama Hitler'in tüm Avrupa'daki zaferleri peş peşe geldi. Artık İngiltere'de tehlikedeydiler. Bath'teki evlerinde sadece bir ay kalabildiler. “Scythia” adlı gemiyle Avrupa'dan ayrıldılar. Bu Avrupa'yı son görüştü. Önce Brezilya'ya gitmek için yola çıktılar. Geminin uğrayacağı şehirlerden biri olan New York'a uğradıklarında Friderike ve kızlarının Fransa'da Alman askerlerine yakalanma tehlikesi altında kaldıklarını öğrendiler. Zweig, Amerikan makamlarına dilekçeler yazdı, referans temin etti, büyük uğraşlar verdi. Uğraşlar sonuç verdi. Friderike ve kızları Amerika'ya ulaştılar. New York'ta Friderike ve kızlarıyla beraber dört hafta geçirdiler. Sonra Zweig ve Lotte Rio'ya geçtiler. Zweig bir yandan otobiyografik eseri Dünün Dünyası'nı bitirmeye çalıştı. Konferanslar vermek için Arjantin, Uruguay ve Şili'ye gitti. Onun üzerinde konferans verdi. Konferanslar 14 gün sürdü. New York'a döndüler. Friderike, çalışmalarına yardım etti. Bu dönem Zweig, derin bir keder içindeydi. Bu durumu Friderike'yi endişelendiriyordu. Zweig, yaşamak için yine yazmaya sığındı. Amerigo: Tarihi Bir Yanılgının Öyküsü adlı çalışmasına yoğunlaştı. 1941 yılının Haziran ayında Ossining'de bir villa kiraladı. Yan binalarında Friderike oturmaktaydı. Bu zaman diliminde Brezilya'ya vefa borcunu ödemek için Brezilya: Geleceğin Ülkesi kitabını yazdı. Olumlu olumsuz pek çok eleştiri aldı.

Brezilya'daki yayıncısı onlara Petropolis'te küçük bir bungalov buldu. Burayı beğenen Zweig çifti kiralamaya karar verdiler. Bir sürgün hayatı sürdükleri için burada nefes almak istediler. Harika doğası, çocuksu mutluluğa sahip sıcak insanları Zweig'a iyi geldi. Satranç adlı son eserini

yazmaya başladı. Aynı zamanda Montaigne’e ilgi duyup okumaya başladı. Petropolis’in doğasının ve ikliminin oluşturduğu geçici mutluluk dağıldı. Avrupa’nın canlı kültürel ortamına alışık bir Avrupalı için bu şehir sıkıcı olmaya başladı. Yakınında ne bir kütüphane vardı ne de sanatçı dostları... Her gün Avrupa’nın yok oluşuna dair haberler kederini artırdı. Bu zamanda hasta, hüznü, korunmaya muhtaç Lotte de ona destek olamadı. Depresyonu derinleştirdi. Zweig, Almanların Süveyş Kanalı’na yapacağı saldırı haberine tanık oldu. Nazilerin Güney Amerika’ya kadar gelebileceğini düşündü. Montaigne’in “En güzel ölüm gönüllü ölümdür...” fikri zihnine yerleşti. Zweig’in hayatını sonlandırma kararı anlık bir depresyonla alınmış bir karar değildi. Ekim 1941’de yazdığı şiirin son dördüğü şöyleydi:

“Daha özgür değil gelecek

Ayrılığın ışığında

Yaşam sevilmeyecek

Vazgeçmenin loşluğunda...”⁷

Yine aynı yıl bitirdiği otobiyografik eserinin son cümlesi tam bir veda niteliğindeydi:

“Her gölge, ışığın bir çocuğudur ve sadece aydınlığı ve karanlığı, savaşı ve barışı, yükselişi ve çöküşü gören kişi hayatı gerçekten yaşamış sayılır.”⁸

Zweig, Birinci Dünya Savaşı’nı yaşadıktan sonra “İkinci Dünya Savaşı’nı ne görmek ne de yaşamak istiyorum” demişti. Sadece demekle kalmadı, bu uğurda savaştı, mücadele verdi. Ve kaybetti. Savaşın başladığı an onun yenilgisinin ilanıydı. Kararı kesindi. Nasıl olacağını ise sevdiği ile birlikte yaşamına son veren şair Heinrich von Kleist’ten ilham aldı. Hatta onun yaşamına son verişini 1925’te yazdığı bir yazıda yüceltmmişti ve şöyle demişti:

“(…) Kleist gizemli bir ölüm, bir aşk ölümü, çift mutlulukla sonuçlanacak bir ölüm kurmaktadır kafasında. Zaten genç yaştan beri her sevdiğine birlikte ölmeyi önermiyor muydu? İsteddiği zaman öleceğini, kendi deyişiyle

‘ölüm için bütününüyle yetkin’ bir duruma geldiğini, artık hayatın ona değil, onun hayata söz geçirdiği kanısına vardığından beri, yüreği sevinç ve mutlulukla kabarmaktadır...

Başka şairlerin hayatı Kleist’inkinden daha büyük, verdikleri yapıtlar daha canlı, daha değerli, varlıkları ve etkinlikleri insanlık için daha yararlı olabilir. Ama hiçbirinin sonu Kleist’inki gibi yüce değildir. Hiçbir ölüm onunki gibi ezgili, coşkun değildir.”⁹

Friderike’ye yazdığı son mektubunda aldığı karardan dolayı ne kadar rahatladığını anlattı tıpkı şair Kleist’in rahatlaması gibi...

23 Şubat 1942 Pazartesi günü Rua Gonçalves Dias 34-Petropolis adresindeki bungalovda derin bir sessizlik hissedildi. Sessizlik gün boyunca devam edince evin çalışanları endişelendi. Polise haber verildi. Polis odadan içeri girdiğinde sırtüstü yatmış şık giyimli Zweig’ı ve ona sarılmış bir şekilde hareketsiz duran Lotte’yi gördü. Stefan ve Lotte çifti ağır uyku ilaçlarıyla yaşamlarına son vermişti.

İnsan düşlerinin öldüğü gün ölür der Yaşar Kemal. Zweig’ın hayalleri İkinci Dünya Savaşı’yla yıkılmıştı. Zweig’ın bedeni hayalleri öldükten sonra 2 yıl 5 ay 23 gün daha yaşamıştı. Onun hassas kalbi iki dünya savaşının yıkımını kaldıramamıştı.

Zweig’in masasında pulları özenle yapıştırılmış veda mektupları bulunuyordu. Bu mektuplardan biri Brezilya halkına hitaben belediye başkanına yazılmıştı:

“Declaração,

Özgür iradem ve açık bilincimle yaşama veda etmeden önce, son bir görevi mutlaka yerine getirmek istiyorum. Bana ve çalışmalarına oldukça iyi ve konuksever bir dinlenme ortamı sunan bu harika ülke Brezilya’ya içten teşekkürler. Her geçen gün bu ülkeyi sevmeyi daha çok öğrendim, dilini konuştuğum ülkenin dünyası çöktükten, manevi yurdum Avrupa kendini yok ettikten sonra, yaşamımı yeniden başka hiçbir yerde kuramazdım. Ama altmış yaşından sonra, yeni bir hayata başlamak için, özel güçlere gereksinim duyuluyor. Bendeki güçlerse yıllardır yersiz yurtsuz

dolaşmaktan dolayı tükendi. Tam zamanında ve elim ayağım tutarken, zihinsel faaliyetleri, her zaman için yeryüzünün en hissedilir sevinci, kişisel özgürlüğü ve en değerli serveti olarak gören bir yaşama son vermeyi, daha doğru buluyorum. Bütün dostlara selam gönderiyorum! Uzun bir geceden sonra, yeni bir günün doğduğunu da görecekler! Fazlasıyla sabırsız olan ben, onlardan önce gidiyorum.”[10](#)

Zweig’in intiharı uluslararası kamuoyunda büyük yankı uyandırdı. Thomas Mann, bu tavrıyla kötülüğü onurlandırdığı, düşmanı sevindirdiğı için ona kırgındı. Stefan ve Lotte için Brezilya devlet töreni düzenledi. Bakanlar, devlet başkanı ve tüm sanatçılar törene katıldı. Petropolis Mezarlığı’na defnedildiler.

[7](#) Stefan Zweig, Hartmut Müller, Kavram Yayınları, 1998, Çevirmen: Mahmure Kahraman

[8](#) Dünün Dünyası, Stefan Zweig, Can Yayınları, 2013, Çevirmen: Gülperi Sert

[9](#) Yeryüzüne Dayanabilmek İçin, Tezer Özlü, Yapı Kredi Yayınları, 2015

[10](#) Stefan Zweig, Hartmut Müller, Kavram Yayınları, 1998, Çevirmen: Mahmure Kahraman

-XXIX-

3 yıl 2 ay 8 gün...

Hiçbir olay tek bir nedene bağlanamaz. Olayların meydana gelişi birçok ana ve ara nedenlerin sonucudur. Bazen ana neden gibi görünenler bardağı taşıran son damladır. Zweig gibi dünyaca ün kazanmış, maddi güvencesi olan sevilen biri neden hayatına son vermişti? Kendi ifadesiyle hiçbir gerçek nedeni olmayan iç sıkıntılarından dolayı mı? Hayalini kurduğu dünyanın yok oluşundan mı? Avusturya'yı ve dilini kaybetmiş olmasından mı? Savaş çığırtkanlarına ve savaşa karşı verdiği mücadeleyi kaybedişinden mi? Yaşlanma korkusundan mı? Hayatı cömertçe yaşadığı dönemdeki alışkanlıklarını devam ettiremiyor olmasından mı? Yarına olan inancını kaybetmesinden mi? Bunların hepsi aldığı kararın nedeni olabilir. Onun aldığı bu kararı sorgulamak kimsenin haddine değildir fakat her Zweig okurunun içinde bu kayboluşa bir isyan vardır.

Umut iyi bir şeydir. Keşke Zweig, içinde onu 3 yıl 2 ay 8 gün daha yaşatacak ümidi bulabilseydi. Eğer bulabilseydi hayallerini, Avrupa'yı yıkan adam olan Hitler'in intiharını görebilecekti. Ve altmış yaşından beri yaşamak için bulamadığı motivasyonu Avrupa'nın geleceğini inşa için belki de bulabilecekti. Kardeşi Alfred gibi uzun (98) bir ömre sahip olabilseydi nice eserler verebilirdi.

Bu dünya hassas bir kalbin yaşamasına izin vermeyecek kadar kötü bir yerdi.

İnsan hayallerinin öldüğü gün ölürdü.

Stefan Zweig Kronolojisi

1881: 28 Kasım günü, Schattenring 14 adresinde doğdu.

1887-1892: Werdertorgasse'deki ilkokul yılları.

1892-1900: Maximilian Lisesi'nde lise eğitimi.

1900: Viyana niversitesi'nde felsefe eğitimi.

1901: İlk kitabı yayımlanır: Gümüş Teller (Şiirler).

1902: Neue Freie Presse'te yazmaya başladı.

1902-1903: Bir sömestr Berlin'de kalma.

1904: Doktora tezini tamamladı.

1905: Paul Verlaine monografisini yayımladı.

1907: Şiir formunda yazılmış tiyatro oyunu Tersites'i yazdı.

1908-1909: Seylan'a, Gwalior'a, Kalkta'ya, Benares'e, Rangun'a ve Hindistan'ın i bölgelerine yaptığı aylar süren yolculuk.

1910: Emile Verhaeren monografisi ve yazarın iki yapıtının evirisi: Seçilmiş Şiirler ve üç Oyun.

1911: Amerika yolculuğu: New York, Kanada, Panama Kanalı, Küba, Porto Riko. Verhaeren'in Yaşama vg Şiirleri adlı yapıtının evirisi.

1913: Yanan Sır adlı novellası yayımlandı.

1914: Emile Verhaeren'i görmek için Belçika'ya gider. Birinci Dünya Savaşı başlar, Viyana'ya döner. 1 Aralık'tan itibaren Savunma Bakanlığı'nın arşivinde çalışır.

1916-1917: Savaş karşıtı bir konusu olan Yeremya adlı oyunu yayımlanır. Oyunun provaları için Friderike ile Zürih’e geçerler.

1918: Rolland’ın tiyatro oyunu Zaman Gelecek’i ve romanı Clerambault’u çevirir.

1919: Avusturya’ya dönüş ve Salzburg’da Kapuzinerberg’deki eve taşınma.

1920: Friderike von Winternitz ile evlilik. “Dünya Fikir Mimarları” dizisinin ilk bölümü olarak üç Büyük Usta (Balzac, Dickens, Dostoyevski) yayımlanır.

1921: Romain Rolland, Ki ili i ve Eserleri (Romain Rolland. Der Mann und das Werk) başlıklı biyografi yayımlanır.

1922: Amok Ko ucusu, Bir Acının  yk leri yayımlanır.

1924: Toplu  iirler yayımlanır.

1925: Kendileri ile Sava anlar (Hölderlin, Kleist, Nietzsche), “Dünya Fikir Mimarları” dizisinin ikinci bölümü olarak yayımlanır.

1927: “Karışık Duygular” başlıklı uzun  yk s , Yıldızin Parladı ı Anlar, Be  Tarihsel Minyatür adlı yapıtları yayımlanır.

1928: “Dünya Fikir Mimarları” dizisinin üçüncü cildi olarak Kendi Hayatının  iirini Yazanlar (Casanova, Stendhal, Tolstoy) yayımlanır. Tolstoy’un yüzüncü doğum günü nedeniyle Rusya’ya seyahat eder.

1929: Fouche: Bir Politikacının Portresi, Yoksulun Kuzusu ve Küçük Tarihçe adlı eserleri yayımlanır.

1930: Friderike ile birlikte Capo di Sorrento’da, Maksim Gorki’yi ziyaret eder.

1931: Fransa’ya seyahat, Ruh Sayesinde İyileşme yayımlanır.

1932: Marie Antoinette: Sıradan Bir Karakterin Portresi yayımlanır.

1933: Nasyonal Sosyalistlerin kitap yakma eylemi başlar, Zweig'ın yapıtları da yakılır. 20 Ekim'den sonra Londra'da daha uzun süre kalmaya başlar.

1934: Kapuzinerberg'deki eve baskın yapıp silah aranır. Zweig bu olay nedeniyle ülkesini terk eder. Londra'ya yerleşir. Roterdamlı Erasmus'un Zaferi ve Trajedisi yayımlanır.

1936: Brezilya'ya seyahat, görkemli karşılanma; Buenos Aires'te yapılacak PEN kongresi için Arjantin'e seyahat.

1937: Salzburg'daki evin satılır; Friderike'yle ayrılık.

1938: Aynı yıl, Macellan: Kişiliği ve Başarısı yayımlanır. Friderike'den boşanma. Avusturya'nın Almanya ile birleşmesi sonucu İngiliz vatandaşı olmak için başvuruda bulunur.

1939: Merhamet adlı roman yayımlanır. Lotte Altınann ile evlilik.

1940: Lotte ile önce New York'a, sonra konferans vermek üzere Brezilya, Arjantin, Uruguay'a seyahat. Tekrar New York'a dönüş.

1941: Brezilya: Geleceğin Ülkesi yayımlanır. Lotte ile Petropolis'e taşınma. Zweig Satranç'ı yazar, Montaigne üzerine çalışmaya başlar ve otobiyografisi olan Dünün Dünyası: Bir Avrupalının Anıları'nı bitirir.

1942: 22 Şubat'ta Lotte ile birlikte yaşamına son verir. Petropolis Mezarlığı'na defnedilir.

Kaynakça

Dünün Dünyası, Stefan Zweig, Can Yayınları, 2013, Çevirmen: Gülperi Sert

Dünün Dünyası, Stefan Zweig, Can Yayınları, 2013, Çevirmen: Kasım Eğitimci

Günlükler, Stefan Zweig, Can Yayınları, 2019, Çevirmen: İlknur Özdemir

İmkânsız Sürgün, George Prochnik, Yapı Kredi Yayınları, 2016, Çevirmen: Yeşim Seber

Stefan Zweig'in Son Günleri, Laurent Seksik, Can Yayınları, 2012, Çevirmen: Söfi Dolanoğlu

Stefan Zweig, Hartmut Müller, Kavram Yayınları, 1998, Çevirmen: Mahmure Kahraman

Yeryüzüne Dayanabilmek İçin, Tezer Özlü, Yapı Kredi Yayınları, 2015

Yazar Hakkında

Aksaray’da doğdu. Karikatürle ilgilendi. Çevresi tarafından –tıpkı Walt Disney gibi– yeterince üretken olmamakla eleştirildi. Bu durumu kabullenmesi uzun sürmedi. Oğlu 3 yaşına gelince ona hikâyeler anlatmaya başladı. Anlattığı hikâyeler oğlu tarafından beğeniyle karşılandı. Bu beğeni 6 yaşına kadar sürünce yazar ilk kitabı olan İnsanın Merak Yolculuğu’nu yazmaya karar verdi. En güzel hikâyeleri insanın yazgısının yazacağını düşünen yazar, İnsanın Merak Yolculuğu kitabında insan hikâyelerini bir “soru”nun peşine takılarak anlattı. 46 sorudan oluşan bu kitap ilgi gördü. Elinizdeki kitabı ise Zweig’in hikâyesinin bir nevi Avrupa’nın hikâyesi olduğunu düşündüğü için yazdı. Aynı şekilde Zweig’in trajedisinin Avrupa’nın trajedisi olduğunu düşündüğü için...